

Nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsinermi iliuusissaq aamma nassuiaat 2011

Naalackersuisut Siulittaasuannit

IMMIKKOORTOQ 1	3
1. AALLAQAASIUT	3
2. TAKORLUUGAQ AAMMA NUNANUT ALLANUT TUNNGASUTIGUT NAALAKKERSUINIKKUT ILIUUSISSAMI PINGAARNERTUT ANGUIAKKAT	4
3. NUNANUT ALLANUT SILLIMANIARNERMULLU TUNNGATILLUGU NAALAKKERSUINIKKUT INGERLATSINEQ	5
4. NIUERNERMIK INUUSUTISSARSUTINILLU SIARSAANEQ	6
5. ISSITTUMI SULEQATIGIINNEQ	6
6. KALAALLIT NUNAATA AAMMA USA-P AKORNANNI SULEQATIGIINNEQ	7
7. KALAALLIT NUNAATA AAMMA EU-P AKORNANNI SULEQATIGIINNEQ	7
8. NUNAT AVANNARLIIT SULEQATIGIINNERAT	7
9. NAALAGAAFFIIT PEQATIGIIT	8
10. NUNANUT ALLANUT PISORTAQARFIK	8
IMMIKKOORTOQ 2	9
1. NUNANUT ALLANUT SILLIMANIARNERMULLU TUNNGATILLUGU NAALAKKERSUINIKKUT INGERLATSINEQ	9
1.1 Sillimaniarnermut tunngatillugu naalakkersuinikkut ingerlatsinermi anguniakkat ilai	9
1.2 Nunap ilaanut aamma immami oqartussaassutsimut tunngatillugu anguniakkat ilai	9
2. SILAP PISSUSAATA ALLANNGORNERA	10
2.1 Gassit nunarsuup silaannartaanut aniatinneqartut annikillisinnissaat pillugu	11
2.2 Kalaallit Nunaanni silap pissusaata allanngorneranut naleqqussarneq	11
3. NIUERNERMIK AAMMA INUUSUTISSARSUTINIK SIARSAANEQ	11
3.1 Nunani tamalaani suleqatigiinnerup iluani anguniakkat ilai	12
3.2 Illugiilluni niuernermit ingerlatsinermi anguniakkat ilai	13
3.3 Kalaallit Nunaannut aningaasaliissuteqarsinnaasut kajumissuseqalertinniarnersa iluani	13
3.4 Avammut niuernerup siuarsarnerani anguniakkat ilai	14
4. ISSITTUMI SULEQATIGIINNEQ	14
4.1 Issittumi suleqatigiinnermi anguniakkat ilai	15
4.2 Issittumi Suleqatigiinneq	18
5. KALAALLIT NUNAATA USA-LLU AKORNANNI SULEQATIGIINNEQ	18
5.1 Sakkutooqarnermut tunngasutigut USA-mik suleqateqarnermi anguniakkat ilai	20
6. KALAALLIT NUNAATA AAMMA EU-P AKORNANNI SULEQATIGIINNEQ	20
6.1 Anguniakkat ilai – OLT-mik aaqqissuussineq (Nunat imarpiup illuatungaaniittut & Nunat Immikkortui)	21
6.2 Suleqatigiinnissaq pillugu isumaqatigiisummi anguniakkat ilai	22
6.3 Aalisarneq pillugu isumaqatigiisummi anguniakkat ilai	22
6.4 Kalaallit tunisassiaannik EU-p iluani niuerfinnut eqqussisinnaanermi anguniakkat ilai	23
6.5 EU-mi suliasat pillugit suleqatigiinnerup iluani anguniakkat ilai	24
6.6 Kimberleyi (KP) ingerlatsinermi anguniakkat ilai	25
7. NUNANI AVANNARLERNI SULEQATIGIINNEQ	25
8. NAALAGAAFFIIT PEQATIGIIT	26
8.1 NP-imi inuit pisinnaatitaaffi pillugit sulinermi anguniakkat ilai	26
8.2 NP-imut nunallu inoqqaavinut tunngatillugu anguniakkat ilai	27
8.3 Anguniakkat	28
9. INERIARTORTITSINEQ PILLUGU NAALAKKERSUINIKKUT INGERLATSINEQ	28
9.1 Ineriartortitsineq pillugu naalakkersuinikkut ingerlatsinerup iluani anguniakkat ilai	29
10. NUNANUT ALLANUT PISORTAQARFIUP ILUANI AAQQISSUGAANEQ	30

IMMIKKOORTOQ 1

1. Aallaqqaasiut

Nunarsuup ilaa inuuffigisarput nunanit tamalaanit soqutigineqarnera ukiuni makkunani annertusiartorpoq. Tamatumunnga ilaatigut pissutaavoq aatsitassanik uuliamillu pisariaqartitsineq, kiisalu ilaatigut silap pissusaata allanngornera pissutigalugu ajornannginnerusumik arlaatigut qanoq iliuuseqarsinnaalerneq. Nunat arlallit 2008-mili issittoq pillugu angorusutatigut suleriaasissartik aallartereersimavaat imaluunniit naammassereersimavaat. Tassani pineqarput EU, USA, Canada, Rusland, Finland aamma Norge. Danmarkip aamma Kalaallit Nunaata ataatsimoorlutik sammisassat soqutigisatik 2008-mi erseqqissarpaat. Tamatuma kingorna sulinerup maannakkut inernerivaa, Issittoq pillugu Naalagaaffeqatigiit iliuusissaat.

Kalaallit Nunaannut soqutiginninnerup annertunerulerneranut Namminersornerup eqqunneqarnera ilapittuutaavoq. Nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut kalaallit soqutigisaasa qanoq illersorneqarsinnaanerannut iluaquserneqarsinnaanerannullu tunngatillugu Naalakkersuisut ingerlataannik pilersaarutaannillu saqqummiisumik, nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut kalaallit iliuuseqarnissaat pisariaqartinneqarpoq. Issittumut aamma Kalaallit Nunaannut soqutiginninneq inuiannut kalaallinut taakkulu naalagaaffittut ineriartornissaannut tigussaasumik periarfissanik timitaliinissaq pingaaruteqarpoq.

Namminersorlutik Oqartussanik ineriartortitsinerput assigalugu, nunanut tamalaanut tunngatillugu suliaqarnitta aamma annertusarneqarnissaa ineriartortinneqarnissaalu pisariaqarpoq. Soqutiginninnerup annertusiartornera arlalitsigut malugisinnaalereerparput, aammali suliaqarfiit allat iluanni avataaneersut aningaasaliissuteqartarnerat annertusiartortillugu nunat allamiut soqutiginninnerat aningaasaqarnitsinni tamanut pitsaanerpaasumik ukiuni aggersuni takuneqarsinnaasariaqarpoq.

Iliuusissami matumani siunertaq ilaatigut tassaavoq, piffissaq ungasinnerulaartoq isigalugu nunanut allanut tunngatillugu suliaassat pillugit naalakkersuisooqatigiit 2009-mi isumaqatigiissutaata erseqqissarneqarnissaa, tassungalu peqatigitillugu naalakkersuinikkut ingerlatsisut assigiinngitsut piffissaq ungasinnerusooq isigalugu suliaassanik pingaarnersiuisarnissaannut tunngavissanik pilersitsinissaq.

Naalakkersuinikkut ingerlatsinerup taassuma tutsuiginartumik sunniuteqarluarnerpaamillu ingerlanneqarnissaa nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsinermi iliuusissap qulakkiissavaa, nunanilu tamalaani atassuteqaatit eqqarsaatigalugit ataavartitsinissaq pisariaqartoq qulakkiissallugu.

Pingaarnertut iliuusissatut anguniakkat, Namminersorneq pillugu kalaallit qallunaallu pillugu isumalioqatigiissitaasa isumaliutissiissutaanni takuneqarsinnaasut:

- Kalaallit Nunaanniittut tamarmik pitsaasumik inuunissaat, inuit pinngortitarlu pillugit nunat tamat isumaqatigiissutaat ataqqillugit.
- Kalaallit Nunaata nunataanut inuinnullu nunat tamat ataqqinninnissaat.
- Kalaallit Nunaannut tunngassuteqartunik isumannaallisaanikkut apeqqutit pillugit isumaqatigiinniarnerni pimoorussilluni peqataanissaq.
- Imminut akilersinnaasumik piniarnermik, aalisarnermik niueqateqarnissamillu isumaqatigiisummik naalackersuinikkut ingerlatsinissap atorluaanissallu pilersinneqarnissaa, tassunga pingaartumik ilanngullugu EU-mut atassuteqaatinik nukittorsaanissaq.
- Kalaallit pingaartitaat, nalilersuisarnerat isumaallu pillugit nunat tamalaat ingerlatseriaasiata sunnernerneqarnissaa – tassa nunani avannarlerni, Issittumi, NP-imi il.il., sunnerlugit.
- Uuliasiornerup aatsitassarsiornerullu iluanni periarfissat ineriartortinneqarnissaannut, kiisalu tunisassiornerit allat ineriartortinneqarnissaannut nunat assigiinngitsut aningaasaleeqataasinnaanerisa anguniarneqarnissaat.
- Kalaallit Nunaannut tassanilu inunnu attuumassuteqartunik Kunngearfiup Danmarkip nunanik assigiinngitsunik isumaqatigiissutaanut aamma nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsineranut sapinngisamik annerpaamik kalaallit sunniuteqarnissaat.
- Inuit pisinnaatitaaffiisa nalinginnaasut, pingaartumillu nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa atuutsinneqalernissaannut tapersersuinissaq.
- Nunani tamalaanisut qaffasitsigisumik isumaqatigiinniarnikkut piginnaasat il.il. inerisarneqarnissaat.
- Inuinnaat oqaloqatigalugit Kalaallit Nunaata nunanut allanut tunngasutigut ingerlatsinerata ineriartortinneqartuarnissaa.
- Nunani tamani eqqissisimanerunissap paasinnittaaseqarnerunissallu ineriartortinneqarnissaanutt kalaallit peqataanissaat.

Nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut iliuusissami matumani ukiut tulliuttut qulit sammineqarput. Tassani nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsinermi sammisat pingaarnersaasut ullumikkut Naalackersuisunit soqutigineqartut erseqqissarneqarput, taakkulu ukiut tulliuttut qulit ingerlanerini Kalaallit Nunaata naalackersuinikkut, aningaasarsiorneqarput inuttullu siunissami ungasinnerusumi periarfissaanut aalajangiisuussasut naatsorsuutigineqarpoq.

Nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsineq pillugu nassuiaat 2011-mi ataatsimiinnermi pisarnertut oqallisigisassanngorlugu Naalackersuisunit saqqummiunneqassaaq.

2. Takorluugaq aamma nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut iliuusissami pingaarnertut anguniakkat

Anguniakkat erseqqissarniarlugit, taamalu suliniutaasussatut pisariaqartinneqartut ukiut qulit tulliuttut ingerlanerini aallartinneqartussat erseqqissarniarlugit Kalaallit Nunaata siunissami qanoq inissisimanissaanut takorluugaq matumani saqqummiunneqarpoq, tassa Kalaallit Nunaata nunani tamalaani inissisimanera qitiutillugu.

TAKORLUUGAQ

Kalaallit Nunaat tassaavoq, nammaqatigiinneq, ataatsimoorneq oqaluttuarisaanikkullu peqatigiilluarneq tunngavigalugit Naalagaaffeqatigiinnermi inatsisitigut nutarterneqarsimasumi naalagaaffiit namminersortut pingasuusut ilaat ataaseq. Kalaallit Nunaanni tunisat ataatsimut nalingat inunnut ataasiakkaanut agguarneqarnerat nunanut avannarlernut allanut assersuunneqarsinnaavoq. Inuiaqatigiit pigissaartut ataqatigiilluartullu aamma isertitatigut periarfissatigullu naligiimmik atugaqartut.

Takorluugaq angusinnaajumallugu pingaarnertut anguniagaq ukiuni tulliuuttuni qulini imaattariaqarpoq:

Namminersorlutik Oqartussat naalagaaffimmut aningaasarsiornikkut allanik isumalluuteqanngitsumut ineriartortinneqarnerisa siuarsarneqarnerannut tunngatillugu suliniutit siunnerfeqartut pingaarnersiornerat tassaavoq:

- Ilinniartitaanikkut suliniutit nalinginnaasut pitsaanerulersinneqarnissaat nukittorsarneqarnissaallu
- Ilinniartitaanerup aqqissuussaanerani, ingerlatsivinni naalackersuinikkullu oqallinnermi nunani tamalaani piginnaasatigut siunnerfeqartumik pingaarnersiuneq
- Aatsitassarsiorderup aamma isumalluutit uumaatsut iluanni siunissamut ungasissumut aningaasaliineq
- Ilaatigut erngup nukinganik nukissiorfiit tunngavigalugit Kalaallit Nunaata suliffissuaqarnikkut ineriartortinneqarneranut aningaasaliineq
- Suliaqarfiit pingaartinneqartut iluanni sulisinnaasunut immikkut ilinniarsimasunut avataaneersunut ammaassineq pisariaqartitatsinnut inuiaqatigiitsinnilu pissutsinut naleqqussagaasumik

Nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsinermi pingaarnertut suliniuteqarfissat pillugit iliuusissat anguniakkallu takussutissartaat tulliuuttumi naatsumik allaaserineqarput.

Nassuiaatip matuma immikkoortuata aappaani pingaarnersiuinernut tunuliaqutaasut allaaserineqassapput. Aamma Nunanut allanut Pisortaqarfik qanoq aqqissugaanersoq erseqqinnerusumik allaaserineqassaaq.

3. Nunanut allanut sillimaniarnermullu tunngatillugu naalackersuinikkut ingerlatsineq

Iliuusissat anguniakkallu

- Kalaallit Nunaat Issittumi Siunnersuisoqatigiinnut pimoorussilluni peqataanermigut issittumut akerleriiffiunngitsumut eqgissisimasumullu ineriartortitseqataassaaq, tassa soorlu

siunnersuisoqatigiit piginnaatitaanerata aamma siunnersuisoqatigiit suleriaasiata nukittorsarneqarnissaannut tunngatillugu pingaarnersiunermit tamanna aalajangiisuusaaq

- Qalasersuaq kaajallallugu aqutsinermit Ilulissani Nalunaarutip aallaaviunissaanut Kalaallit Nunaat pimoorussilluni tapersersuissaaq
- Aningaasarsiornikkut immikkut oqartussaaffigisap 200 sòmiliusup illersorneqarsinnaasumik aqunneqarlunilu iluaqutigineqarnissaa, kiisalu Canadamik, Islandimik aamma Norgemik killiliinerit pillugit isumaqatigiissutit naapertorlugit
- Qeqertaq Tartupaluk pillugu oqartussaassuseqarnermit apeqqutip Canada peqatigalugu qulaajaaffigineqarnissaa
- Immami oqartussaassuseq pillugu isumaqatigiissummut aamma nunavimmut toqqavik pillugu pilersaarummut tunngatillugu suliasanik pingaarnersiuinissaaq

4. Niuernermik inuussutissarsiutinillu siursaaneq

Iliusissat anguniakkallu

- Nunarsuarmi niurneq pillugu suleqatigiiffiup WTO-p toqqammavigisaasa iluanni kalaallinut inuussutissarsiortunut akornusiinngitsunik erseqqissunik naapertuilluartunillu maleruagassaqaarnissap sulissutiginnissaa.
- Avammut tunisisarnermik pitsaanerulersitsisumik isumaqatigiissusiornissamut periarfissanik nutaanik ilungersorluni ujartuinissaaq. EU-p aamma nunat sanilitta saniatigut.
- Nunap immikkoortuini niuernermik isumaqatigiissutinut tunngatillugu kalaallit peqataanissamut periarfissaannik malinnaanissaaq, soorlu EU-mi imaluunniit NAFTA-mi.
- Niurfinni aalajangersimasuni kalaallit nioqqutissaataannik tunisaqaarnissamut periarfissat pitsaanerpaat pilersinneqaarnissaat, soorlu USA-mi, Kinami Japanimilu.
- OLT-p (Nunat imarpiup illuatungaaniittut & Nunat Immikkoortui) EU-mik isumaqatigiissutaani Kalaallit Nunaannut iluaqutaasut attatiinnarneqaarnissaat, tassa kalaallit nioqqutissaataasa EU-p iluani salliutinneqartussaanerinit tunngatillugu.
- Kalaallit Nunaata nunatut aningaasaliiffigisassatut pilerinartunngorsarneqaarnissaa.

5. Issittumi suleqatigiinneq

Iliusissat anguniakkallu

- Issittumi Siunnersuisoqatigiit suleqatigiissitaanni pimoorussilluni peqataanissaaq aamma Issittumi Siunnersuisoqatigiit piginnaatitaanerisa nukittorsarnissaasa sulissutiguarnissaat
- Peqqissutsip, imminut akilersinnaasumik ineriartornerup aamma innuttaasut atugaasa qitiutittuarnissaannut peqataanissaaq
- Avatangiisit pingaartinneqaarnissaanik sulissuteqaarnissaaq aamma imaatigut illersorneqarsinnaasumik ineriartortitsinissap qulakkeerneqaarnissaa, tassunga ilanngullugu annaassiniartarnej isumannaallisaanerlu

- Nunat inoqqaavisa soqutigisaasa isumagineqarnissaat siuarsarneqarnissaallu

6. Kalaallit Nunaata aamma USA-p akornanni suleqatigiinneq

Iliusissat anguniakkallu

- Aallartitaqarfimmik USA-mi nunani allanilu ammaanikkut pisariaqartitatsinnik pissarsiaqarfigisinnaasatsinnillu erseqqissumik nalilersuineq
- USA-p isumannaallisaaneq pillugu naalackersuinnikkut ingerlatsinermi Kalaallit Nunaanni soqutigisaanut atatillugu aningaasarsiornikkut ilisimatusarnikkullu USA-mik suleqateqarnerup annertusinissaata qulakkeerreqarnissaa
- Amerikamiut sakkutuuisa nunatsinniinneranni aningaasaqarnikkut suliffeqarnikkullu iluaqutissat suli iluaqutigineqarnissaat
- ”Joint Committee”-mi (JC) suleqatigiinnerup, tassunga ilanngullugu anguniakkat pingasuusut aallunneqarnissaasa qulakkeerreqarnissaat: Amerikami ilinniartoqarfinni ilinniartunut inissat, tuluttut atuartitsineq aamma USA-mi suliffinni sungiusarfiit kiisalu USA-p ilisimatusarnikkut soqutigisaasa Namminersorlutillu Oqartussat USA-mi ilinniartitaanermut periarfissanik aallussinerisa akornanni ataqatigiilersitsinissaq

7. Kalaallit Nunaata aamma EU-p akornanni suleqatigiinneq

Iliusissat anguniakkallu

- EU Parlamentip Issittumut, tassunga ilanngullugu Kalaallit Nunaanut, attuumassuteqartunik apeqqtuni oqallisigisaani, Inatsisartut aamma Europa Parlamentip akornanni qaninnerusumik suleqatigiilernissaq
- Aalisarnerup, ilinniartitaanerup, akitsuusersuinnginnerup, avammut niuernerup kiisalu nerisassanik nakkutilliinerup il.il. iluanni suleqatigiinnissamik isumaqatigiissutit attatiinnarneqarnissaat ineriartortinneqarnissaallu
- EU-p iluani niuerfinni puisinit tunisassiat eqqunnissaannut tunineqarnissaannullu inerteqqussummut Inuit ilaatinneqannginnerinut tunngatillugu periarfissap atorneqarnissaa
- OLT-p (Nunat imarpiup illuatunganiittut & Nunat Immikkortui) attatiinnarnissaa. (aamma Niuernermik Inuussutissarsiutinillu siursaaneq takuuk)
- 2012-mi OLT-mi siulittaasunngornissaq

8. Nunat avannarliit suleqatigiinnerat

Iliusissat anguniakkallu

- Nunat avannarliit suleqatigiinneranni nunat namminersortut pingasut akornanni

suleqatigiinnerup nukittunerulersinneqarnissaa – Åland, Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaat

- Issittumi nunat avannarliit iliuusissaat naleqquttut pilersinneqarnissaat, tassani Kalaallit Nunaat pingaaruteqartumik inissisimaffeqartillugu, aamma Kalaallit Nunaani pisortatigoortumik suliffeqarfiit, kattuffiit suliffissuaqarfiillu iliuusissatut pilersaarummi peqataatinneqarnissaat
- Kalaallit Nunaata nunani avannarlerni periarfissai pillugit paasissutissiisarnerup nukittunerulersinneqarnissaa

9. Naalagaaffiit Peqatigiit

Iliuissat anguniakkallu

- Inuit pisinnaatitaaffiit tunngaviit pingaaruteqartut inatsisitigut suliniutinut tamatigut ilaatinneqartarnissaat aamma inatsisinik piareersaanermi inuinnaat peqataatinneqartarnissaat qulakkeerlugu
- Naalagaaffiit Peqatigiinni (NP) oqartussat aqutugalugit (Ataatsimeersuarneq, NP-ip Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiivi – HRC, Permanent Forum aamma Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Immikkut nalunaaruteqartartoq) nikananngitsumik inuunermut tunngavissatut nunat inoqqaavisa aningaasarsiornikkut, inooqataanikkut, kulturikkut, oqaasitigut naalackersuinikkullu ingerlatsinikkut attatiinnarneqarnissaasa qulakkeerneqarnissaat, kiisalu NP-ip Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Nalunaarutaata Issittumi nunarsuarlu tamakkerlugu atulersinnissaanut sulinerup ingerlateqqinneqarnissaa
- Nunani tamalaani ineriartortitsinermi nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa atugaasalu iluanni immikkut ilisimasaqarnerup nukittorsarneqarnissaa iluaqutigineqarnissaa

10. Nunanut Allanut Pisortaqarfik

Iliuissat anguniakkallu

- Allaffik eqeersimaartoq piginnaasaqartorlu, nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsinermi suliat ingerlaavartut ingerlaavartumik naammassineqartarnerisa saniatigut nunani tamalaani piginnaasanik ineriartortitseqqittoq nunanut, nunani tamalaani suleqatigiiffinnut suliatigullu sammisanut tunngatillugu ilisimasat pingaartinneqarnissaat
- Nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsinermi Siulittaasumut Naalackersuisunullu naleqquttumik siunnersuisarnissaq
- Kalaallit Nunaata nunani tamalaani sinniisuuffeqarnerata ineriartortinneqarnissaa nukittunerulersinneqarnissaa, USA immikkut pingartillugu, kiisalu Kalaallit Nunaannut pingaaruteqartuni qallunaat nunani allani aallartitaqarfiini kalaallit inuusuttut ilinniagaqarnerinut aamma suliffinnik misiliillutik najugaqarnerisa aningaasalersornissaannut periarfissat sulissutigineqarnissaat. Tassunga atatillugu Island,

Tyskland, Tuluut Nunaat, Frankrig, Rusland, Kina, Canada aamma Japan nunaapput soqutiginaartut. Kalaallit Nunaata siunissami nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsinermi isumalluutaanut aningaasaliineq pingaaruteqartut isigineqarpoq

- Nunani Kalaallit Nunaannut immikkut pingaaruteqartuni attaveqarfinnik pilersitsinikkut Kalaallit Nunaata suliniutaanut tapersersuinnaasumik sinniisumik nikerarsinnaasumik aqqissuussinissaq

IMMIKKOORTOQ 2

Tunuliaqutaasut nassuiaatillu erseqqarinnerusut

1. Nunanut allanut sillimaniarnermullu tunngatillugu naalackersuinikkut ingerlatsineq

Naalagaaffeqatigiinnerup ataatsimoorussamik nunanut allanut sillimaniarnermullu tunngatillugu politikki ingerlatsinermullu apeqqutinut Kalaallit Nunaannut pingaaruteqartunut Kalaallit Nunaat akuutinneqartarpoq sunneeqataasarlunilu. Tassa Kalaallit Nunaat aamma Danmark nunanut allanut tunngatillugu suleqatigeeqqissaarput.

1.1 Sillimaniarnermut tunngatillugu naalackersuinikkut ingerlatsinermi anguniakkat ilai

Issittoq eqqissisimanartut akerleriiffiunngitsutullu ineriartussaaq, unamminartut ajornartorsiutillu takkussinnaasut aamma uppenarseriikkagut aaqqiiffiginarlugit nunat qanimut suleqatigiissapput. Tamanna ilaatigut pissaaq Issittumi Siunnersuisoqatigiit ineriartortinnerat pingaarnerutillugu, minnerunngitsumik siunnersuisoqatigiit pisinnaatitaaffiat suleriaasialu nukittunerulersillugit.

Nunat Issittormiut tallimat, Qalasersuarmut killeqarfeqartut Ilulissani Nalunaarut 2008-meersoq akuersissutigaat, ilaatigut tassani aalajangersarneqarluni eqqissisimanartumik isumaqatigiinniarnikkut aamma naalagaaffiit innuttanut pisussaaffiit tunngaviit ataqqillugit nunaviup toqqaviinik allilerinerni qaleriinnerit aqqinneqarnissaat. Tassani aamma aalajangerneqarpoq Qalasersuaq Kujallermut atuuttoq assigalugu Issittoq pillugu annertuumik isumaqatigiissusiornissaq pisariaqartut isigineqanngitsoq. Ilulissani Nalunaarummi tunngaviit atuuttuupput. Siunissami pisariaqartitsisoqalissagaluarpat nunat taakku tallimaasut naapeqqinnissaannut Kalaallit Nunaat tapersersuissaq, sammisassalli killilerneqassapput Issittumi Siunnersuisoqatigiinnit suliarineqartartummi suliarineqassanngillat nunanulli Qalasersuup eqqaaniittunut taamaallaat tunngasuussallutik.

1.2 Nunap ilaanut aamma immami oqartussaassutsimut tunngatillugu anguniakkat ilai

Kalaallit Nunaata imartaa 3 smilisut annertutigivoq. Tamatuma saniatigut Kalaallit Nunaata Aningaasarsiornikkut Immikkut Oqartussaaffigisaa 200 smiliusoq 2004-mi pilersinneqarpoq. Kiisalu Canada, Island aamma Norge imaani killiliineq pillugu isumaqatigiissuteqarfigineqarput.

Kalaallit Nunaata Danmarkillu illuatungaanilu Canada tamarmik Qeqertaq Tartupaluk piumasaraat. Qeqertamut tikeraarnissamut kiisalu qeqertami ataatsimoorluni ilisimatusarnikkut misissuinerlut tunngatillugu suliniutit isumagineqarnissaat Danmarkip/Kalaallit Nunaata aamma Canadap 2005-imi isumaqatigiissutigaa. Naalakkersuisut anguniagaraat, ukiut tallimat iluanni, Canadamik isumaqatigiinniarnikkut qeqertap sumut atanera pillugu siunissaq ungasinnerusoq isigalugu aaqiisoqarnissaa.

- Immami oqartussaassuseq:

Immami oqartussaassuseq pillugu isumaqatigiissutip ajornarunnaarsippaa naalagaaffik sinerialik nunavimmut toqqavik aallaavigalugu naalagaaffiup imartaa allineqarnissaanut piumasaqarnissaq, nunavimmut toqqaviup ilaa, 200 smilinit isorartunerusoq, sinerissamut qanittumut nunaviup toqqavianut pissusissamisoortumik nunap sananeqaataatigut ataqatigiinnera naalagaaffiup taassuma uppersarsinnaappagu. Taamatut piumasagaatit immami oqartussaassuseq pillugu isumaqatigiissutip atsiorneqarnerata kingorna kingusinnerpaamik ukiut qulit qaangiutsinnagit ilisimatuussutsikkut uppersarneqassapput, tassa Kalaallit Nunaannut tunngatillugu kingusinnerpaamik 2014-imi. Piffissaliussarli sivitsorneqarsinnaavoq.

Naalakkersuisut isumaat tassaavoq, aaqiisoqarsinnaaneranik takusaqarnissatta tungaanut, suliaq manna ukiorpaalunni ingerlanneqassasoq. Taamaattumik ukiuni aggersuni, pingaartumik Kalaallit Nunaata tungaaniit, sammisap suliaqarsarfiullu sallsanngortinneqarnissaa pisariaqassaaq, tassa immami oqartussaassuseq pillugu isumaqatigiissut Kalaallit Nunaannut tamatigut attuumassuteqartussaammat.

- Nunavimmut toqqavik pillugu suliniut

Immami oqartussaassuseq pillugu isumaqatigiissut naapertorlugu nunavimmut toqqaviit allineqarnissaannut imartaannullu piumasagaat uppersarsarniarlugit 2002-mili danskit aningaasanut inatsisaannit ilisimatusarnissamut aningaasanik immikkoortitsisoqartarpoq. Tassani pineqarput Kalaallit Nunaata eqqaani sumiiffiit pingasuusut, taakkunani nunaviup toqqaviata tassungalu imartaa atasoq allineqarnissaannut piumasagaateqarsinnaanermut periarfissaqartarpoq naatsorsuutigineqarluni.

Nunavinnut toqqaviit imartaallu allineqarnissaasa pillugit piumasagaatit 2011-mi oqaasertalersorneqassapput. Tamanna siunissami uuliaqarfiusinnaasunut gasseqarfiusinnaasunullu tunngatillugu pingaaruteqarsinnaavoq, taamalu aamma Kalaallit Nunaata siunissami aningaasarsiornissaanut. Sumiiffiit ataasiakkaat pillugit piumasagaatit tunniunneqarnerinut atatillugu naalagaaffinnut allanut naleqqiullugu piumasagaatit qaleriittut pillugit suleriaasissaq erseqqissaaffigineqassaaq, tassa Canada aamma Rusland eqqarsaatigalugit Kalaallit Nunaata avannaani nunamut tunngasoq aamma Norge eqqarsaatigalugu Kalaallit Nunaata avannamut kangiani nunamut tunngasoq pillugit.

2. Silap pissusaata allanngornera

Unamminartoq tassaavoq, pinngortitaq inuillu aamma ilaatigut takornariaqarneq, isumalluutiniq uumaatsunik qalluisarneq kiisalu suliffissuaqarfiusinnaasut nutaat allat pillugit soqutigisat akornanni oqimaqatigiissitsinissaq.

Kyotomi Isumaqatigiisummut tunngatillugu Kalaallit Nunaata pisussaaffii 2001-imi aalajangersarneqarput, tassa Kalaallit Nunaanni naalackersuisut aamma Danmarkimi naalackersuisut akornanni isumaqatigiisuteqarneq aqutugalugu. CO₂-mik aniatitsinerup ukioq 1990 tunngavigalugu piffissami 2008-2012-imi 8 %-imik annikillisinneqarnissaata suliniuteqarfigilluarneratigut Kalaallit Nunaat isumaqatigiisummi imminut pisussaaffilerpoq.

Isumaqatigiisummi allaaserineqartutut anguniagaq Kalaallit Nunaata anguvissimanngilaa, maannakkulli CO₂-mik aniatitsinera 1990-ikkunnit appasinneruvoq. Tamatuma qularnanngitsumik kingunerissavaa kalaallit CO₂-mik pisassiissutinik pisisariaqarnissaat, tamannalu pillugu Naalackersuisut Silap Pissusaanut Nukissiornermullu Ministeriaqarfimmik oqaloqateqarput.

2.1. Gassit nunarsuup silaannartaanut aniatinneqartut annikillisinnissaat pillugu anguniakkat ilai

Københavni COP 15-ip kingorna Kalaallit Nunaata silap pissusaatigut pisussaaffiit tunngatillugu Kalaallit Nunaata Danmarkimik isumaqatigiisutaani silap pissusaatigut Kalaallit Nunaata pisussaaffii anguniagaalu allassimapput:

- *Gassimik nunarsuup silaannartaanut inuinnaat aniatsitsinerat 2007-mi aniatitsinermut naleqqiullugu piffissami 2013-2020-mi 5 procentinik annikillisinnissaanut Kalaallit Nunaat imminut pisussaaffilerpoq.*
- *Piffissami 2013-2020-mi ataavartumik nukissiuuteqarnissaq siunnerfigalugu aningaasaliinissamat Kalaallit Nunaat imminut pisussaaffilerpoq. Innaallagissiornerup 60 procentia 2020 nallertinnagu ataavartumik nukissiornermit pissaaq.*
- *Nunani tamalaani pitsaassutsimut atorineqartumut aamma imminut akilersinnaasumik ineriartortitsinermut tunngaviit malillugit piffissami 2013-2020-mi aatsitassarsiornerup ingerlatat ineriartortinnissaannut Kalaallit Nunaat imminut pisussaaffilerpoq.*

Mexicomi Cancunimi COP16-p inenera Kalaallit Nunaata silap pissusaatigut pisussaaffii anguniagaalu allannornissaannut kinguneqanngilaq.

Ineqarnermut, Attaveqarnermut Angallanermullu Naalackersuisup upernaq 2011 Naalackersuisut silap pissusaatigut nunanut allanut politikkiat akisussaaffigilerpaa.

2.2 Kalaallit Nunaanni silap pissusaata allanngorneranut naleqqussarneq

Inuiaqatigiinni sumiiffiit/suliaqarfiit assigiinngitsut iluanni silap pissusaata allanngornerata kingunerisaanut Kalaallit Nunaanni naleqqussarnissamat pisariaqartitsinerit qulaajarlugit sulineq Ineqarnermut, Attaveqarnermut Angallanermullu Naalackersuisoqarfiup oqartussaqaarfiit allat suleqatigalugit ataqatigiissarpaa. Sumiiffiit/suliaqarfiit toqqarneqarsimast pillugit misissueqqissaartoqassaaq nassuiaasiortoqarlunilu, taakkulu tunngavigalugit naalackersuinikkut ingerlatsinermi aalajangiinissanut pisariaqartunut Naalackersuisut patajaatsumik ilisimasatigut tunngavissaqarnerulissapput.

3. Niuernermik aamma inuussutissarsiuutinik siuarsaaneq

Kalaallit Nunaata nunanut allanut niuernikkut ingerlatsinerani tunngaviatigut pineqarput, Kalaallit Nunaanni suliffeqarfiit nunani tamalaani periarfissaannik pitsaanerpaanik pilersitsinissaq. WTO-mi peqataalluarnikkut niuerneq pillugu nunani tamalaani erseqqissunik naapertuilluartunillu maleruagassaqarnissaq Kalaallit Nunaata sulissutigivaa. Naalackersuisut anguniagaraat nunani tamalaani niuerfinni maleruagassaqalinnginnissaa Kalaallit Nunaanni niuertunut, Nunatsinnilu inuussutissarsiutilinnut akornutaasinnaasunik.

Kalaallit Nunaata niuernikkut soqutigisai nunat marluk isumaqatigiissuteqarnerisigut isumagineqarnerusarput, pingaartumik EU-mut aamma nunanut sanilerisatsinnut tunngatillugu. Avammut tunisat pitsaanerulersinniarlugit isumaqatigiissuteqarsinnaanermut periarfissat nutaat misissorneqartuarput.

Branding Greenland pillugu suleqatigiinneq, tassani inuussutissarsiortut suleqatigalugit Kalaallit Nunaata ornitassatut pilerinartutut, avammut niuerfissatut aamma aningaasaliiffiqartussatut nittarsaaneqarpoq. Assersuutigalugu 2009-mi ukiup affaani siullermi Branding Greenlandip suliai 25 million koruunit sinnerlugit nalilimmik tusagassiuutitigut eqqartorneqarnermik pilersitseqataapput. Suleqatigiinneq tamanna pingaaruteqartuuvoq, tassa Namminersorlutik Oqartussat inuussutissarsiortullu ataatsimoorlutik oqariartuutaannik nunarsuarmut siaruaassisuusarami. Inuussutissarsiornermut Suliffeqarnermullu Naalackersuisoqarfik siunissami ”Branding Greenland”-imi suleqatigiinnermut ataqatigiissaarisuussaaq.

3.1 Nunani tamalaani suleqatigiinnerup iluani anguniakkat ilai

Maleruagassat ileqqullu nunani tamalaani niuernermi atuuttut Naalackersuisut malissallugit siunniuppaat, taamaalillutillu avammut niuernermut piumasaqaatitigut toqqammaviit pitsaanerpaat angussallugit.

Naalagaaffiit akornanni niuerneq pillugu maleruagassanik sammisaqartuni WTO nunarsuarmi nunat tamalaat suleqatigiiffianni kisiartaavoq. Ullumikkut nunat 153-it WTO-mi ilaasortaapput. WTO pillugu siunertarineqartoq tassaavoq, nioqutissanik, kiffartuussinernik, sulisinnaasunik aningaasaliissuteqartarnerillu pillugit nunani tamalaani niuernermi aporfiusinnaasut peerneqarnissaannut isumaqatigiinniartarfissattut oqalliffimmik pilersitsinissaq. WTO 1995-imi pilersinneqarmalli Kalaallit Nunaat Danmarkimik naalagaaffeqateqarnermigut WTO-mi maleruagassanut attuumatinneqarpoq.

Nunarsuarmi niuerneq pillugu toqqammaviit WTO-mi isumaqatigiissutinit iluarsineqartarput, ukiunut arlalinnut atuuttussamik isumaqatigiinniarnert aqqtigalugit isumaqatiginninniutigineqartarlutik. Ukiut marlukkaarlugit naalagaaffiit ilaasortaasut ministerit ataatsimeersuarneranni naapittarput, aalajangiiffigisassat annertunerusut tassani aalajangiiffiqartarlutik. Siuliani naapinnermi, Uruguayimi, nunarsuarmi niuerneq pillugu isumaqatigiissutissamut nutaamik isumaqatigiinniarnert Dohami Ineriartortitsineq pillugu Naapinnermik taaneqartumi ingerlanneqarput. Dohami naapinneq 2005-imi naammassereersimasussaagaluarpoq, tamatumali kingorna isumaqatigiinniarnert sivitsortoorsimapput. 2011 naatinnagu isumaqatigiinniarnert naammassinissaannut tamaviaarluni sulisoqarpoq.

Qulaani taaneqartunut ilaatillugu nunani tamalaani niuernermik ingerlatsineq eqqarsaatigalugu aaqqissuussinermut Namminersorlutik Oqartussat tamarmut Nunanut Allanut Pisortaqarfik ataqatigiissaarisuujumavoq. Siunertaq tassaavoq, naalackersuisoqarfiit akimorlugit atorfilittat

oqallittarfissaannik pilersitsinissaq, tassani suliat niuerneramik ingerlatsinermi ajornartorsiutitalit oqallisigineqarsinnaapput.

3.2 Illugiilluni niuerneramik ingerlatsinermi anguniakkat ilai

Nunatsinni suliffeqarfiit nunani tamalaani tunitsivitsigut pitsaanerpaamik periarfissaqarnissaat Naalakkersuisut pilersinniarpaat, kiisalu nunat niueqatissatut naleqqunnerpaat illugiilluni niueqatiginissaannut toqqammaviit pitsaanerpaat isumannaannerpaallu isumaginarlugit.

Nunat immikkoortuini niuerneramik isumaqatigiissutini kalaallit peqataaffigisaanni periarfissanik Nunanut Allanut Pisortaqarfik malinnaavoq, assersuutigalugu EU-mi imaluunniit NAFTA-mi. Kalaallit Nunanni attaveqaatit immikkuullarissueneri nunallu immikkoortuisa avinngarussimasueneri pissutigalugit nunat immikkoortuini ataatsimoorfiusunut tamakkiisumik ilaasortaanermut sanilliullugu illugiilluni isumaqatigiissutit kalaallinut inuussutissarsiortunut immikkut soqutiginaatillit amerlanertigut iluaqutaanerusarput. Tamannali ingerlaavartumik nalilersorneqartassaaq.

Nunanut Allanut Pisortaqarfiup illugiilluni niuerneramik ingerlatsinermut peqataanera, nunanut avannarlernut aamma Issittumi nunanut sanilitsinnut kiisalu EU-mut samminerupput. Kulturikkut ataatsimoorfigisat, nunap inissisimanagera assartuinikkullu periarfissat tamatumunnga pissutaapput. Niuerfiilli allat aamma Kalaallit Nunaannut naleqquttuupput. Nunanut Allanut Ministeriaqarfik suleqatigeqqissaarlugu kalaallit nioqqutissaataasa tunineqarnissaannut piunasaqaatit pitsaanerpaat pilersinneqarnissaat niuerfinni aalajangersimasuni sulissutigineqarpoq, soorlu USA-mi, Kinami Japanimilu.

Niuerfinni pisisartugut pingaernerpaat aningaasarsiornikkut akornusiisumik niuernikkut killilersuilernissaat pinngitsoortinniarlugi, Nunanut Allanut Pisortaqarfik ilungersuuteqarluni suliaqarpoq. Tassani ilaatigut puisit amiinik EU-mut eqqussinissamut inerteqquteqarneq pineqarpoq, tassa Nunanut Allanut Pisortaqarfiup Nunanut Allanut Ministeriaqarfik peqatigalugu kalaallit amiutaasa, 'inuit-ilaatinneqannginneri' aallaavigalugu, sulii EU-mi tunineqarsinnaanerit qulakkeersimavaa.

OLT-mi isumaqatigiissuteqarnikkut kalaallit nioqqutissiat EU-mit salliutinneqartussaapput, tamannalu ima isumaqarpoq, kalaallit nioqqutissaataat niuerfimmuut ataatsimoorfiusumut akitsuuteqartinnagit eqqunneqarsinnaasut, taamaaqataanik uagut kiffaanngissusiliinngikkaluarluta. EU-p niuerfiminik avammut ammajartuinnarnera iluatigalugu, niuernermi soqutigisat sunnertianerpaat illersorniarlugit Nunanut Allanut Pisortaqarfik/Naalakkersuisut sulissuteqarput.

Ukiuni arlaqalersuni uumasut nakorsaqaarnikkut EU-mik isumaqatigiissuteqarnissaq Naalakkersuisunit sulissutigineqarsimavoq, tassa ataatsimut niuerfimmuut aalisarnikkut suliffissuit sapinngisamik aporfeqanngitsumik isersinnaanerit qulakkeerniarlugi. Aaqquussineq taanna pilersinneqarnermigut millionerpassuarnik sipaarnermik kinguneqartussaavoq, aamma unammillersinnaassuseq tunitsivissatigullu periarfissat nutaat pitsaanerulersissavai. Isumaqatigiissut 2011-mi isumaqatigiissutigineqarpoq, 2012-imilu atulersinneqassalluni.

3.3 Kalaallit Nunaannut aningaasaliissuteqarsinnaasut kajumissuseqalertinniarnarisa iluanni anguniakkat ilai

Nunami allamiut nunatsinnut aningaasaliissuteqarnissamut kajumissuseqalertinniarlugit Nunanut Allanut Pisortaqarfik avammut ammasumik suliaqarnermigut pingaaruteqartumik suliaqarpoq.

Nunat allamiut aningaasaliisinnaasut pillugit Namminersorlutik Oqartussat suleriaasissaannik periusissaannillu aalajangersaasoqarnissaa pillugu suliniuteqartoqassasoq Naalackersuisut anguniagaasa ilagaat. Tassunga peqatigitillugu kalaallit soqutigisaat assigiinngitsut, pisortat namminersortullu eqqarsaatigalugit, tamanut iluaqutaasumik ingerlaqatigiilernissamut ataqatigiissaanerissaq suliniutigineqassaaq, tassa nunani allamiunut suleqataasinnaasunut nunarput aningaasaliiffigissallugu soqutiginartunngorlugu.

Aammattaaq sulinermi tassani, Issittumi naalagaaffinni allani aningaasaliisarnikkut ingerlatsinerit tassungalu atatillugu naalackersuinikkut ingerlatsinerit pingaaruteqarput.

3.4 Avammut niuernerup siuarsarnerani anguniakkat ilai

Kalaallit tunisassiaannut avammut nioqputigineqarsinnaalluurtunut soqutiginnittuni nunani qallunaat aallartitaqarfiini aalajangersimasuni sulisoqarnissamut periarfissat Naalackersuisunit misissorneqassaput. Sulisut taakku nioqputissiat Kalaallit Nunaanneersut avammut niuerutiginerisa siuarsarnerannik suliaqassapput. Sulisunut taamatut ittunut aningaasartuutit Kalaallit Nunaanni inuussutissarsiortunit aningaasaliiffigineqarsinnaanersut misissorneqassaaq, aamma Namminersorlutik Oqartussat inuussutissarsiortullu akornanni 50/50-imik aningaasalersuinermik aalajangersimasumik aaqquissuissinermik pilersitsisoqarsinnaanersooq misissorlugu suliarissavaat.

4. Issittumi suleqatigiinneq

Nunani tamalaani, nunat immikkoortuini nunallu marluk akornanni assigiinngitsutigut issittumi suleqatigiinneq ingerlanneqarpoq. Ilaatigut issittumi suleqatigiinnermi kalaallit Issittumi Siunnersuisoqatigiinnut peqataasarput, avatangiisinik allannugtsaaliuinermik imminullu akilersinnaasumik (aningaasarsiornikkut) ineriartortitsinermik pingaarnertut sammisaqartarluni, ilaatigut Canadamut tassanilu avannaani nunanut attuumassuteqartut eqqarsaatigalugit.

Issittumi suleqatigiinneq ukiuni makkunani annertusiartorpoq. Silap pissusaata allanngornera, uuliamik gassimillu misissuinerit qalluinerillu kiisalu umiartorfiusinnaasut nutaat pissutigalugit nunarsuup isiginninnera uatsinnut saatsinneqarsimavoq. Ineriartorneq pitsaanerpaamik qanoq ingerlanneqarsinnaanersooq pillugu avataaniittunit isummersorfigivaat. Issittumi suleqatigiit suleqatigiilluarnerisa erseqqissumik takutippaat, siumut isigaluni imminut akilersinnaasumik ineriartortitsinissamut akisussaassutsimik tigummiartugut – tassa inuit pinngortitarlu ataqqillugit.

Peqatigisaanik Issittumi Siunnersuisoqatigiinni ilisimatuussutsikkut sulineq Kalaallit Nunaannut annertuumik attuumassuteqarpoq. Arctic Marine Shipping Assessment ("AMSA"mik taaneqartoq), umiarsuartigut angallannerup annertusisup aqutsinikkut suleriaatsikkullu qanoq isumagineqarnissaa pillugu ilisimatusarnermik tunngaveqartumik kaammattuutitik imaqartoq, tamatumunnga assersuutaalluarpoq.

Danmarkip/Kalaallit Nunaata/Savalimmiut Issittumi Siunnersuisoqatigiinni siulittaasuuffik aamma piffissami 2009-2011-mi imminut akilersinnaasumik ineriartortitsineq pillugu suleqatigiissitami (SDWG) siulittaasuuffik 2009-mi aprili qaammat tiguaat. Tamanna Kalaallit Nunaata nunani allani nittarsaannissaanut aamma kalaallit isumaannut annertunerusumik tusaaniarnissamut paasinninnissamullu periarfissatsialaasimavoq.

Ileqqoq naapertorlugu Issittumi Siunnersuisoqatigiinni sulinermi avatangiisit allannguitsaaliorneqarnissaat aallunneqarnerusimapput, ataatsimoorlunili siulittaasuunermi Issittumi inuk aamma inuunermi atukkat pingaarnerutinneqarnissaat toqqarsimavarput.

Issittumi nunat inoqqaavisa suleqatigiiffii peqatigalugit akuttunngitsumik ICC pisortanik ataatsimiisitsisarpoq, taaneqartartoq Inuit Siuttuisa Ataatsimeeqatigiinnerat (ILS), nunarsuup ilaanut tamaaniittumut tamarmut tunngasunik naalakkersuinikkut ingerlatsinermi suliani arlalinni ataatsimoorfiusinnaasut nassaariniarneqartarput, tassunga ilanngullugu assersuutigalugu Issittumi Siunnersuisoqatigiinni peqataaneq, isumalluutunik uumassusilinnik uumaatsunillu iluaquteqarneq il.il. Ataatsimiinnerni Issittumi nunanit namminersortuniit nunat inoqqaavisa akornanni pisortat peqataatinniarneqartarput. Ataatsimiinnerit pisariaqartitsineq pisinnaanerlu naapertorlugit ukiut marlukkaarlugit ingerlanneqartarput, aamma nikittaallutik ataatsimiigiaqqusisusarput.

4.1 Issittumi suleqatigiinnermi anguniakkat ilai

- Issittumi Siunnersuisoqatigiit

Issittumi Siunnersuisoqatigiit Issittumi nunanut pingaarnertut suleqatigiiffiuvoq.

Issittumi Siunnersuisoqatigiinnut, nunat tamalaat oqalliffigilluartagaannut, Namminersorlutik Oqartussat peqataasarnerat Nunanut Allanut Pisortaqaqarfiup ataqatigiissaartarpa. Issittumi naalagaaffiit arfineq pingasut akornanni suleqatigiiffiuvoq, nunat tassaasut Canada, Danmark, Kalaallit Nunaat aamma Savalimmiut ilanngullugit, Finland, Island, Norge, Rusland, Sverige, USA – aamma soqutigisaqatigiinni arfiniliusuni nunat inoqqaavisa sinnisui ataavartumik peqataasarput: Arctic Athabaskan Council, Aleut International Association, Gwich'in Council International, Inuit Circumpolar Council (ICC), Saami Council aamma Russian Association of Indigenous Peoples of the North (RAIPON).

Imminut akilersinnaasumik ineriartortitsineq aamma issittumi avatangiisit allannguitsaaliorneqarnissaat, tassunga ilanngullugit naasut uumasullu Siunnersuisoqatigiit pingaarnertut suliarisarpaat. Issittumi Siunnersuisoqatigiit ataanni arfinilinnik suleqatigiissitaqarpoq. Kalaallit Nunaat suleqatigiissitanut nunatsinnut attuumassuteqartumik suliaqartartunut peqataasarpoq, tassunga ilanngullugu SDWG-mi (Sustainable Development Working Group) Naalagaaffeqatigiit aallartitaat Nunanut Allanut Pisortaqaqarfimmit aqunneqartarput. CAFF-imi (Conservation of Arctic Flora and Fauna) sulineq Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfimmit aqunneqarpoq. AMAP (Arctic Monitoring and Assessment Programme Working Group) aamma PAME (Protection of the Arctic Marine Environment Working Group) aamma naalakkersuisoqarfimmit tassannga isumagineqarput. Suleqatigiissitat sinneruttut marluk, ACAP (Arctic Contaminants Action Program aamma EPPR (Emergency Prevention, Preparedness and Response Working Group) maannakkut Danmarkimit taamaallaat isumagineqarput.

Aamma Kalaallit Nunaanni Inuit soqutigisaat ICC-p aqutugalugu Issittumi Siunnersuisoqatigiinni suliarineqartarput, tassani Alaskami, Canadami, Chukotkami aamma Kalaallit Nunaanni Inuit ataatsimut soqutigisaat ataatsimoorlunilutillu isumagineqartarput.

Naalagaaffeqatigiit Siunnersuisoqatigiinnut siulittaasuuneranni Siunnersuisoqatigiit nukittunerulersinneqarnissaat annertuumik aallunneqarpoq – ineriartorneq ilaatigut siunnersuisoqatigiinnut nunat tamalaat annertusiartuinnartumik soqutiginninnerannik aallaaveqartoq. Alaatsinaattunik nutaanik ilanngussinissaq (ilaatigut Kina aamma Europa

Kommissionimik) siulittaasuunermi sulissutigineqarpoq; Siunnersuisoqatigiit ataavartumik allattoqarfissaannik pilersitsinissaq; Missingersuutit ataatsimoorussat sulinermi atorpeqarsinnaasut pilersinneqarnissaat aamma siunissami iliuusissanik amerlanerusunik aalajangiussassaartoqartillugu ataatsimut aalajangiisarnissaq sulissutigineqarpoq.

Issittumi Siunnersuisoqatigiinni Ministerit 2011-mi maaji qaammat Nuummi ataatsimiinneranni nunani ilaasortaasuni arfineq-pingasusuni, kiisalu Kalaallit Nunaanni Savalimmiunilu, Nunanut Allanut ministeriusut ”Nuummi Nalunaarut” atsiorkaat, nalunaarut Issittumi Siunnersuisoqatigiit nukittunerulersinnissaannut suliniutinik assigiinngitsunik erseqqissaavoq kiisalu suleqatigiinnerup ilisimatusarnerullu iluanni siunissami ataatsimut pingaarnersiugassanik tikkuartuilluni.

Ataatsimiinnermi tassani aamma ministerit ”Agreement on Cooperation on Aeronautical and Maritime Search and Rescue in the Arctic”, SAR (Ujaasineq aamma Annaassiniarneq) pillugu Issittumi nunat arfineq pingasut akornanni suleqatigiinnissaannut isumaqatigiissut atsiorkaat. Sungiusarnerit, attaveqarnerit annaassiniarnerillu pillugit annertunerusumik suleqatigiinnissamut isumaqatigiissut tunngaviliivoq. Maluginiarneqassaaq isumaqatigiissut, Issittumi Siunnersuisoqatigiinni siullerpaamik isumaqatigiissutaasut, inatsisitigut pituttuisummat, tamatumalu erseqqissarpaa Issittumi Siunnersuisoqatigiinni suleqatigiinneq ajunngitsumik ineriartortoq. Taakku saniatigut Norgemiittumi Tromsømi siunnersuisoqatigiinnut allattoqarfimmik ataavartumik pilersitsisoqassasoq aalajangiisoqarpoq.

Nuummi Nalunaarummi pingaarnersiunerit Sverigep ukiuni tulliuuttuni marlunni siulittaasuulluni sulineranut aallaaviussapput. Inuunermi atukkat, inuit peqqissusaat, silap pissusaanut naleqqussarneq aamma pinngortitami isumalluutinik nungusaataannngitsumik iluaquteqarneq pillugit ataatsimoorluni oqaluuserisassani qullersaatinneqarnissaannik sulineq Kalaallit Nunaannit suli sulissutigineqassaaq.

Pingaarteqarluinnarpoq Kalaallit Nunaata suleqatigiissitani pimoorussilluni sulinermi suli peqataanissaa. Siunnersuisoqatigiit pingaarnersiugaat arlallit, assersuutigalugu nalunaarutini assigiinngitsuni ersersinneqartut, suleqatigiissitanit aallartinneqarput. Taamatut ”naqqaniit-qullersanut” apuussisarneq suleqatigiissitat annertuumik sunniuteqartippaat aamma taamaammat kalaallit isumaat pingaartitaallu taakkunanani pitsaasumik isumagineqartassapput. Anguniagaq tassaavoq, Issittumi Siunnersuisoqatigiit pilersaarutaannik amerlanernik Kalaallit Nunaata ingerlatsilernissaa.

Maanga nunamut, nunat immikkoortuinut nunarsuarmullu Issittumi Siunnersuisoqatigiit attuumassuteqarnerat ukiuni qulikkaani tulliuuttuni annertusiartuinnassasoq nalilerneqarpoq. Naalakkersuisut tamanna kissaatigineqartumik ineriartornertut isigaat, minnerunngitsumik siunnersuisoqatigiit immikkuullarissumik aaqqissugaanerit pissutaalluni, nunat inoqqaavisa naligiissinneqarnerat pissutigalugu. Tamatuma pissusissamisoorumik kingunerivaa, – Nunanut Allanut Pisortaqarfik aamma suleqatigiissitanut assigiinngitsunut naalakkersuisoqarfiit akisussaasut aqutigalugit – Kalaallit Nunaata Siunnersuisoqatigiinni peqataanerata Naalakkersuisunit suli pingaartinneqarlunilu siuarsarneqarnissaa.

Naalagaaffeqatigiiffik sinnerlugu Kalaallit Nunaata SDWG-mi siulittaasuuffimmik isumaginninnerani, inuit peqqissuunissaat Issittumi Siunnersuisoqatigiinni oqaluuserisassannngortinneqarnerat Naalakkersuisut iluatsippaat. SDWG-p ataani (Arctic Human Health Expert Group (AHHEG)) peqqinnissaq pillugu immikkut ilisimasallit kalaallinit/qallunaanit aamma canadamiunit aqunneqartut suleqatigalugit, inuit peqqissuunissaat pillugu suliaqarnerup iluani issittumi aaqqissuussinerit marluk Naalakkersuisut ingerlappaat;

- SDWG, tassunga ilanngullugu AHHEG aamma ICC-p ataaniittoq Inuit Circumpolar Youth Council, suleqatigalugit Issittumi inuusuttut imminortarnerisa pitsaaliornissaat pillugu ataatsimeersuarnermi Naalakkersuisut 2009-mi novembari qaammat aqqissuussipput. Sulinermit tassannga inernerit ilaatigut Kalaallit Nunaannut aamma Issittumi Siunnersuisoqatigiinnut ingerlaavartumik saqqummiunneqartarput. Ataatsimeersuarneq pillugu kalaallisut tuluttullu video kiisalu nalunaarussiaq tuluttut aamma russisut allanneqarsimasoq 2011-mi maajimi Nuummi Issittumi Siunnersuisoqatigiinni Ministerit ataatsimiinneranni taamaalillutik atortunut ilaatinneqarput.
- Issittumi Siunnersuisoqatigiinni issittumi peqqissutsimut ministerit siullermeertumik ataatsimiinnerinut Naalakkersuisut 2011-mi februaari qaammat suliniuteqaqataallutillu aqqissuisooqataapput. Ministerit ataatsimiinnerat Nuummi ingerlanneqartoq, siunissami peqqinnissamut tunngasutigut suleqatigiinnerup nukittunerulernissaa pillugu nalunaarummik inerneqarpoq. Suleqatigiinneq taanna Kalaallit Nunaannut attuumassuteqartunik suleqatigiilluni suliniutinik aalajangersimasunik maannakkut timitalerneqassaaq.

- Canadamik, Nunavumik suleqateqarneq

Kalaallit Nunaata aamma Nunavut akornanni oqaluttuarisaanikkut kulturikkullu immikkut atassuteqarnerit Kalaallit Nunaata nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsinerani immikkut pingaartinneqarput. 1. april 1999 aallarnerfigalugu Canadami Nunavut-ip namminersornerulernerata nassataanik Kalaallit Nunaata Nunavullu akornanni toqqaannartumik suleqatigiillerneq ammaanngarpoq.

Nunani taakkunani marlunni inuit akornanni annertuumik ataqatigiinnerit nukittorsarnissaannik aalajangiussimanissaannillu kissaateqarneq aallaavigalugu, oqartussat taakku marluk akornanni ataatsimoorluni sulinissap ingerlatiinnarnissaa siunertaralugu suleqatigiinnissamut isumaqatigiissut ulloq 24. oktober 2000-imi taamanikkut Naalakkersuisuusunit aamma Nunavumi naalakkersuisunit atsiorneqarpoq.

Nunavumi Naalakkersuisunik suleqateqarnissamik isumaqatigiissut Naalakkersuisut Siulittaasuata aamma Nunavumi naalakkersuisut siulittaasuata akornanni pisortatigoortumik ataatsimiittarnerini ingerlaavartumik nalilersorneqartarpoq. Isumaqatigiissut suliassanik aalajangersimasunik aamma pilersaarutitut sammisunik anguniakkanik aalajangersimasunik imaqarpoq, taakku naalakkersuisoqarfinnit attuumassuteqartunit aamma Nunavumi naalakkersuisut pisortaqaarfiinit annertusarneqarlutillu tulluarsarneqartarput.

- Inuit Siuttuisa Ataatsimeeqatigiinnerat

Inuiaqatigiinni suleqatigiiffiit kissaateqarnerat, tassunga ilanngullugu kattuffinnut soqutigisaqatigiinnut tusarniaanermi suleriaatsit eqqarsaatigalugit aatsitassarsionermut tunngatillugu Naalakkersuisut inatsisaannik ICC-ip isornartorsiuinera aallaavigalugit, inatsisit suleriaatsillu pitsaanerulersinnissaat pillugu oqaloqateqarnissamut ICC Naalakkersuisut Siulittaasuannit qaaqquneqarpoq. Tamanna tunuliaqutaralugu 2011-mi februaarip qaammataani Ottawami Inuit Siuttui Ataatsimeersuartinneqassat ICC kingusinnerusukku aalajangerpoq. Ataatsimiinneq inernerivaa, aatsitassanit isumalluutinik iluaquteqarnermut tunngatillugu

suleriaatsimi inuiaqatigiit qanoq akuliutsinneqartarnissaat pillugu oqaloqatigiinnerup ingerlateqqinneqarnissaanut tunngasumik tusagassiuutitigut ataatsimoorussamik nalunaaruteqarneq.

4.2 Issittumi Suleqatigiinneq

Anguniakkat

- Issittumi Siunnersuisoqatigiinni suliniutit inunnt tunngasut siuarsartuarnissaasa qitiutinneqarnissaat, tassunga ilanngullugu SDWG. Maannakkut tassani pineqarput, Issittumi peqqissutsimut ministerit ataatsimiinnerannit nalunaarut tunuliaqutaralugu peqqinnissamut tunngasutigit suleqatigiinnermut tunngasut, kiisalu Issittumi naalackersuinikkut ingerlatsineri, aningaasarsiornikkut, inooqataanikkut kulturikkullu (kiisalu inuttut) kinguneqarluarsinnaasumik ineriartornerup paasinneqatigiiffiunissaannut atortussanik ineriartortitsineq. Matumani Arctic Human Development Report 2004-meersoq nutarterneqartussanngortoq eqqaaneqarsinnaavoq.
- Issittoq pillugu naalackersuinikkut ingerlatsineri apeqqutinut tunngatillugu ICC-mik oqaloqateqarnerup ingerlatiinnarnissa, tassunga ilanngullugu Inuit Siuttuisa Ataatsimeeqatigiittarnerisa ingerlatiinnarneqarnissaat.
- Issittumi Siunnersuisoqatigiinni ataqatigiissaarisooqarneratigit suleqatigiinnikkullu Issittoq pillugu naalackersuinikkut ataqatigiissumik ingerlatsineri Issittumi nunat inoqqaavisa sunniuteqarnissaasa qulakkeerneqarnissaanut sulinerup ingerlatiinnarneqarnissaa, assersuutigalugu Issittumi Siuttut akuttunngitsumik Ataatsimeersuartarnerat aqqutigalugu.

5. Kalaallit Nunaata USA-llu akornanni suleqatigiinneq

Amerikamiut sakkutuuisa Kalaallit Nunaanniinnerinut isumaqatigiissutitigut toqqammaviusoq tassaavoq Danmarkip USA-llu akornanni Illersornissamut Isumaqatigiissut 1951-imeersoq, taanna naapertorlugu Kalaallit Nunaanni sakkutooqarfinnik pilersitsisinnaanermut USA pisinnaatitaaffeqarpoq. Isumaqatigiissut kingusinnerusukkut 6. august 2004-mi Igalikumi isumaqatigiissuteqarnikkut allanngortinneqarluni ilassuteqartinneqarpoq, taamaalillutillu Namminersorlutik Oqartussat illersornikkut suleqatigiinnermi peqataalerput. Isumaqatigiinniarnernut atatillugu amerikamiut missilit atorlugit illersornissaannut atasumik Pittuffimmi radarip nutaamik aqqissuunneqarnissaa pillugu Kalaallit Nunaat aamma Danmark akuersipput.

Kalaallit Nunaata aamma USA-p akornanni suleqatigiinneq annertunerusoq 'Joint Committee'-mi (JC) ingerlanneqarpoq. Kalaallit Nunaata, USA-p aamma Danmarkip akornanni JC-mi suleqatigiinnerup maannakkut ilusaa Isumaqatigiissummit 2004-imi Igalikumi atsiorneqartumit aallaaveqarpoq. JC-mi suliassaq tassaavoq, Kalaallit Nunaata aamma USA-p akornanni aningaasarsiornikkut teknikkikkullu suleqatigiinnerup nukittunerulersinneqarnissaa. JC komitéuvoq pingasunik sinniisoqartoq – nunanit tamanit ataatsimik; Kalaallit Nunaat Nunanut Allanut Pisortaqrifiup pisortaanit sinniisoqarpoq, USA Danmarkimi amerikamiut aallartitaannit sinniisoqarpoq aamma Danmark Nunanut Allanut Ministeriaqarfimmi Nunanut Allanut Sinniisumit sinniisoqarpoq. Joint Committeemi ukuni siullerni tallimani Kalaallit Nunaannit siuttuuffigineqartumi sulineq Nunanut Allanut Pisortaqrarfimmit 2010-mi nalilersorneqarpoq. Nalilersuineri tassani inerniliinerit tunngavigalugit suleqatigiinneq allatut aqqissuunneqarpoq.

2011-mi juuni qaammat ukiumoortumik ataatsimiinnermi, JC-mi ataatsimut anguniakkat pingasuusut aalajangiussimaneqarnissaat pillugu suleqatigiit isumaqatigiipput, pingaartumik:

- (1) Kalaallit ilinniartut Amerikami ilinniartumik ilinniagaqarsinnaanerisa ajornanninnerulersinneqarnissaat;
- (2) Meeqqat atuarianni aamma inuusuttunut ilinniartumik tuluttut atuartitsinerup pitsaanerulersinneqarnissaa, kiisalu
- (3) Amerikami suliffeqarfimmi pisortallu suliffeqarfimmi suliffimmik sungiusarfissaqarnissaa.

Taamaalillutik anguniakkat taakku pingasuusut suleqatigiilluni anguniagassat pingaarnersaraat. Naatsorsuutigineqarpoq, ukiut marluk missaasa ingerlanerini USA-mi ilinniartumik kalaallit ilinniartumik inissat amerlanerulissasut; nunami maani tuluttut atuartitsinissamut nutaanik atortussaqaalissasoq; kiisalu inuusutissarsiornermik ingerlataqartut piffissami sivikitsumi USA-mi suliffimmik sungiusartarsinnaanerit aallartissarneqassasoq.

JC-li suleqatigiinnermut toqqammavissanik taamaallaat pilersitsisussaavoq. JC-mi iluanaarutiviit angunissaannut Kalaallit Nunaanni suliffeqarfiit, pisortat suliffeqarfiutaat kattuffiillu pilersaarutitut siunnersuuteqarnikkut pimoorussillutik peqataanermikkut piviusunngortissinnaavaat. Igalikumi Isumaqatigiissummi allassimavoq, komité ataatsimoorusseq aningaasaliinissamut piginnaatinneqangitsoq, taamaattumik suleqatigiit ataasiakkaat nammineerlutik aningaasalersuisussanik pissarsiniartussaapput.

Aammattaq 2009-mi ukiumoortumik ataatsimiinnermi aalajangiunneqarpoq, ukiumoortumik ataatsimiinnissaq sioqqullugu ukiut tamaasa, ukiumoortumik nalunaarusiortoqartassasoq. Nalunaarusiap taassuma siunertaraa, Kalaallit Nunaata aamma USA-p akornanni suleqatigiinnerit pillugit takussutissaqarnissaq aamma USA-mik suleqateqarnitsinni ineriartorerup malinnaaffiginissaanut nalunaarusiaq atortussatut pingaaruteqassaaq.

Kalaallit Nunaanni amerikamiut ilisimatusarnikkut suliniutaat arlalissuupput, minnerunngitsumik silamut tunngassuteqartut iluanni. Nunanut Allanut Pisortaqarfiup – Ilisimatusarfik suleqatigeqqissaarlugu – suliniutit taakku kalaallit annertunerusumik iluaqutigineqarsinnaanerit ukiuni aggersuni sulissutigissavai.

Kalaallit Nunaanni ilisimatusarnikkut suliasat pillugit amerikami National Science Foundationip, Danmarkip aamma Kalaallit Nunaata akunnerminni suleqatigiinnissaq isumaqatigiissutigisimavaat. Isumaqatigiissut taanna 2009-mi atorunnaarpoq. Ilisimatusarfiup aamma Nunanut Allanut Pisortaqarfiup ukiuni aggersuni taamatut isumaqatigiissutip isumaqatiginninniutigeqqinnissaa anguniarniarpaat, maannakkulli taamaallat USA-p Kalaallit Nunaatalu akornannut tunngatillugu. Isumaqatigiissummi nutaami kalaallit ilinniagaqartut aamma innuttaasut allat ilisimatusarnikkut suliniutini amerlinissat ilanngunniarneqassapput, kiisalu Amerikami universitetit Kalaallit Nunaanni ilisimatusartut, ilinniartuminnut kalaallit ilinniagaqartut ammaanneqarnissaat sulissutigissavaat.

Siunissaq ungasinnerulaartoq isigalugu – tassa ukiuni pingasuniit tallimanut – JC-mi suleqatigiinnerup iluani suliniutissanik allanik ilanngussinissaq annertusiniarneqassapput, assersuutigalugu aningaasaliissutissat ilanngunneqartarnissaat pissusissamisuussaaq. Tamatuma iluatsinnissaanut suliniutitut peqataasut ataasiakkaat isumalluutitigut sutigut tapersersuisinnaanersut apeqqutaassaaq. Ukiut tulluuttut qulikkaarit ingerlanerini takorloorneqarsinnaavoq, Kalaallit Nunaata USA-llu – JC-ip iluani – Avannaarsuata Kitaatigut Aqqutip ammariartuaarneratigut assartuinikkut unamminartut nutaat pillugit suleqatigiilersinnaanerit. Tassani assersuutigalugu ataatsimoorussamik umiarsualiveqarneq – tamanut iluaqutaasooq pineqarpoq.

5.1 Sakkutooqarnermut tunngasutigut USA-mik suleqateqarnermi anguniakkat ilai

Kalaallit Nunaanni siumut sammisumik isumannaallisaanissaq USA-p aamma soqutigisarilluinnarpa. Isumannaallisaanikkut illersornissakkullu apeqqutini Kalaallit Nunaata pimoorussisumik peqataaneratigut periarfissaalissaaq, suliassanut allanut Kalaallit Nunaannut iluaqutaasinnaasunut tunngatillugu soqutiginninnerup taassuma kinguneqartinneqarsinnaanera.

6. Kalaallit Nunaata aamma EU-p akornanni suleqatigiinneq

Kalaallit Nunaat 1985-imi EU-mit ilaasortaajunnaarnerata kingorna EU-mik arlalitsigut isumaqatigiissuteqarpoq, isumaqatigiissutit taakkua nunatta karsianut ukiumoortumik 320 million kr.-inik tapersiisarput. Suliassaqarfiit arlallit isumaqatigiissutigineqarsimapput – pingaartumik aalisarnermut tunngassuteqartut – aamma ilinniartitaanermut tunngassuteqartut 2007-ip kingorna isumaqatigiissutigineqarput. Kalaallit Nunaata EU-mik isumaqatigiissutai tassaapput:

- Kalaallit Nunaata EU-mit ilaasortaajunnaanera pillugu EU-mut isumaqatigiissutit ilanngussaq
- OLT-mi aaqquissuussinikkut EU-mut kattunneq, tassunga ilanngullugu ukioq 2013 tikillugu EU-mi suliniutinut peqataasinnaaneq
- Aalisarnikkut peqataanissamut isumaqatigiissut, tassungalu atasoq aalisarnermut tapiliussaq
- Piffissami 2007-2013-imi ilinniartitaaneq eqqarsaatigalugu suleqatigiinnissamik isumaqatigiissut
- EU-mi Northern Periphery Programmeme peqataanissaq

Taakku saniatigut EU-p Issittumi sammisaqarneranut tunngatillugu EU-p sulineranut Kalaallit Nunaat ullumikkut peqataavoq. Kiisalu soorlu Suleqatigiinnissamik Isumaqatigiissut tunngavigalugu EU-mik isumaqatigiissuteqarfigisagut attatiinnarnissaat taavalu nutaanik isumaqatigiissuteqarnissamik Kalaallit Nunaat suliassaqarfinni ukunani sulissuteqarpoq:

- Akitsuuteqartitsinnginnissaq pillugu isumaqatigiissut
- Aalisakkanik tunisassianik nakkutilliinermut tunngasoq (aalajangersagaq 2011-mi isumaqatigiissutigineqarpoq)
- Kalaallit diamantiutaannik sularineqanngitsunik avammut niuerneq
- Isumaqatigiissutit allat aatsitassarsiornermut tunngasinnaasut

Namminersorlutik Oqartussat Nunanut Allanut Pisortaqarfik aqquqigalugu Bruxellesimi aallartitaqarfeqarput, Kalaallit Nunaata erseqqissuunissaanik isumaginnittumik, EU-mi suliffeqarfinni soqutigisanik nalilersuisumik, tassunga ilanngullugu OLT-mi kattuffimmi siulersuisuni siulersuisunut ilaasortatut suliaqartumik. Suliassaata pingaarnersaat tassaavoq, Kalaallit Nunaata EU-mut isumaqatigiissutaanut tunngatillugu Naalakkersuisunut siunnersuinissaq, OLT-mi kattunneq kiisalu EU-mi peqataanissaq pillugit isumaqatigiissutit isumaqatigiinninniutigeqqinnissaat.

EU Kommissionip ukiumut katillugit 320 million kr.-it missaannik nunatta karsianut tapiissuteqartarnerat, saniatigullu avammut nioqqutissatsinnik akitsuuteqanngitsumik Europap niuerfianut tunisisinnaanerput naleqarluartoq aallaavigalugu EU Kalaallit Nunaannut pingaarutilimmik suleqataavoq. Taakku saniatigut EU-p suliffeqarfii Namminersorlutik

Oqartussanut siunnerfilimmik suleqataapput pingaarutillit. Tassa EU-mi suliniutinik Kalaallit Nunaata ineriartortitseqataanerani aamma peqataanerani iluaqutaasinnaasunut tunngatillugu, kiisalu suliaqarfinnut allanut missingersuutitigut toqqaannartumik tapiiffigineqarneq ajortunut tunngatillugu EU pingaaruteqarpoq. OLT-mi suliaqarfiit pillugit EU-mik isumaqatigiissutit immikkoortuisa sisamaanni Kalaallit Nunaata ilanngunneqarnera suleqatigiiffiusinnaasunik arlalinnik ammaassivoq, piffissami sivikitsumi, akunnattumik sivisussusilimmi piffissamiluunniit sivisunerusumi ineriartortinneqarsinnaasunik. Tassani maluginiarneqartariaqarpoq Islandip EU-mi ilaasortanngornissamut qinnuteqarnera, tamatumalu ineriartortinneqarnerata malinnaaffiginissaa iluaqutaasinnaavoq. Minnerunngitsumik Kalaallit Nunaanni aningaasarsiornikkut ineriartorneq, tassani pingaartumik Kalaallit Nunaanni aatsitassarsiornikkut periarfissat malinnaaffigeqqissaarneqassapput, tamanna Kalaallit Nunaata nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsineranut, tassunga ilanngullugu EU-mut tunngatillugu, pingaaruteqartumik sunnuteqarsinnaavoq.

EU Kommissioni 2008-mi novembari qaammat Issittoq pillugu nalunaaruteqarpoq, tassani Issittup nunataani qanoq pimoorussinerulluni Kommissionip peqataarusunnera allaaserineqarpoq. EU-mit erseqqissarneqarpoq, Issittumi Siunnersuisoqatigiinni aalajangersimasumik alaatsinaattut inissisimanissaq kissaatigineqartoq. Kalaallit Nunaannut tunngatillugu erseqqissaassutigineqassaaq, Kalaallit Nunaat immikkut ittumik suleqatigineqarmat. (Danmark aqutugalugu Kalaallit Nunaata EU-mut kattussimanera). EU-p Issittumut attuumassuteqarnerata qanoq ineriartortinneqartariaqarneranut isumarput pillugu EU-mi suliffinnik ingerlaavartumik oqaloqateqarnissarput pisariaqarpoq. Tassunga ilanngunneqassaaq, EU-Parlamentimi ilaasortat peqatigalugit ilisimatitsilluni ataatsimiinnermi Inatsisartuni ilaasortanit, pingaartumik ukiup siuliani Inatsisartut aamma Europa Parlamentip akornanni ilaasortanit, Issittumut tunngatillugu apeqqutit EU-Parlamentimi oqallisigineqarneranut atatillugu qaninnerusumik suleqatigiinnissaq kissaatigineqarmat.

2010-mi Namminersorlutik Oqartussani suleqatigiissitaliortoqarpoq, Namminersorlutik Oqartussat EU-mi ingerlataqarneranni killiffiat pillugu ilisimatitsissummik suliaqartussamik aamma isumaqatigiissutini atuuttuni, annertunerusumillu nunani tamalaani suleqatigiinnerni EU-p aamma peqataaffigisaanut tunngasutigut EU-mut siunissami pissutsinut tunngasuni nalilersuinernik saqqummiussisartussamik. Suleqatigiissitamit anguniarneqarpoq, EU-mi isumaqatigiissutissamik nutaamik isumaqatiginninniarnissat sioqqullugit Naalackersuisunut inassuteqaatinik missingersuummik saqqummiussinissaq. Suliaq taanna maannakkut ingerlavoq.

6.1. Anguniakkat ilai – OLT-mik aqqiussineq (Nunat imarpiup illuatunganiittut & Nunat Immikkortui)

OLT-mik aqqiussineq EF-imik isumaqatigiissutit kapitaliisa sisamaanni tunngaveqarpoq. Aqqiussuussinermut ilaapput nunat ilaasortat aamma nunat immikkoortui 24-t, inatsisitigut EU-mi nunanut ilaasortanut ukununga atassuteqartut: Frankrig, Tuluut Nunaat, Holland aamma Danmark. Suleqatigiinneq annertuumik katitigaavoq, ilaatigullu makkuninnga imaqarluni: niuernermin maleruagassat pillugit aalajangersakkat, peqqaarfiit pillugit maleruagassat, kulturikkut inooqataanikkullu suleqatigiinneq aamma EU-mi suliniutinut arlalinnut peqataasinnaanerit. Aqqiussuussineq EU-p iluani niuerfinnut akitsuusersuinikkut aamma akitsuuteqanngitsumik isersinnaanermik malitseqarpoq. Kalaallilli Nunaat aalisakkanik avammut niuernermini akitsuutinik akiliuteqannginnissaa immikkut qularnaveeqquserneqarsimavoq, tassani piumasarineqarluni EU-p aamma Kalaallit Nunaata akornanni naammaginatarmik aalisarnikkut aqqiussuussisoqarnissaa.

OLT-mi nunat kattuffimmik, OCTA-mik taaguusikkamik 2003-mi pilersitsipput, tassungalu Kalaallit Nunaat peqataavoq. Anguniakkat OLT-mi ministerit ukiumoortumik ataatsimiinnerini aalajangersarneqartartut pillugit OCTA suliaqarpoq. Anguniakkat niuernermit, nunat immikkoortuinut akuliutsinneqarnermut, siunissami OLT-mi/EU-mi atugassaritaasunut, aningaasanik tapiissuteqartarnernut aamma avatangiisinut kiisalu silap pissusaata allanngorneranut tunngassuteqartut. Taakku saniatigut siulersuisut sulinerannut Kalaallit Nunaat suleqataasarpoq, tassa 2005-imi naalakkersuinikkut ingerlatsinermi siulittaasumut tullersortaavoq aamma 2006-imi siulittaasuvoq kiisalu allatsitit aningaaserisutullu suliaqarsimalluni.

Pingaartumik avatangiisit aamma silap pissusaata allanngornera pillugit suleqatigiinnermi Kalaallit Nunaat erseqqarissumik suleqataasimavoq, tassa suliaqarfimmi tassani Kalaallit Nunaata immikkut unammilligassaqaqarnera pissutaalluni. OLT-imi aaqqissuussinerup 2013-imi atorunnaarnissaata tungaanut, EU-mi aamma OLT-imi nunat akornanni siunissami attuumassutissat annertuumik sulissutigineqassapput, tassunga ilanngullugit aaqqissuussinerup nutaap imassai minnerunngitsumillu aaqqissuussineq aqquutigalugu OLT-mi nunat tapiissutisiassaasa annertussusissaat sulissutigineqassallutik.

Kalaallit Nunaat eqqarsaatigalugu OLT-mi aaqqissuussinerup aalajangiusimaneqarnissaa pingaaruteqarpoq, tassa taanna ukiumut 200 million kr.-inik missingersuutitigut tapiissutisinnisaq pillugu Kalaallit Nunaata EU-mik immikkut isumaqatigiissusiornissaanut tunngaviummat. Aalisarneq aamma Suleqatigiinnisaq pillugit Isumaqatigiissutit nutarterneqarnissaannut ukioq 2012 aalajangiisuusussaavoq, minnerunngitsumillu pingaarnertigut OLT-mik aaqqissuussinermut tunngatillugu. Taanna kingusinnerpaamik 2012-imi juuni qaammat ministerråditi akuersinissaannut piareersimassaaq, ukiumi tassani Danmarki EU-mi siulittaasuusaaq.

6.2 Suleqatigiinnisaq pillugu isumaqatigiissummi anguniakkat ilai

Suleqatigiinnisaq pillugu isumaqatigiissut annertoq EU-p aamma Kalaallit Nunaata 2006-imi isumaqatigiissutigaaq. Isumaqatigiissut suleqatigiit maannamut aalisarneq pillugu isumaqatigiissutaannik allilerivoq, aamma ilinniartitaanermut atugassanik Kalaallit Nunaata aningaasatigut qajannaatsumik tapiissutisarnissaa isumaqatigiissutip qulakkeerpaa. Suleqatigiinnerup nassataanik missingersuutitigut tapiissutinik ukiumut 200 million kr.-nik pissarsisoqartarpoq.

Taamaalilluni Kalaallit Nunaata ukiuni arfineq marlunni EU-miit katillugit 1,4 mia. kr.-inik aalajangersimasunik isertitaqarnissaq qulakkeerpaa, piunasaqaataavoq anguniakkat saqqummiunneqartut nalunaarusiorneqartarnissaat.

Ilinniartitaanikkut suleqatigiinnerup ingerlanneqarnerata qiteqqunnerani ukioq 2010 qiteqqutoq nalilersuisoqarpoq. Kalaallit Nunaata pisussaaffini naammaginartumik atulersippai. Nalunaarusiani tikkuarneqarpoq, inuussutissarsiortut ilinniartitaanermut tunngasuni pingaarnersiutinernut qaninnerusumik atassuteqartariaqartut.

Ilinniartitaanermut tunngasutigut Suleqatigiinnisaq pillugu isumaqatigiissut pillugu sulineq Kultureqarnermut, Ilinniartitaanermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfiup Bruxellesimi Aallartitaqarfik kiisalu Aningaasaqarnermut Naalakkersuisoqarfik suleqatigalugit isumagivaa.

6.3 Aalisarneq pillugu isumaqatigiissummi anguniakkat ilai

EU-p aamma Kalaallit Nunaata akornanni aalisarneq pillugu isumaqatigiissutip aalisartut europamiut Kalaallit Nunaata imartaani aalisarsinnaalersippai. Aalisarneq pillugu isumaqatigiissut piffissamut 2007-2013-imut atuuppoq. Isumaqatigiissut aningaasatigut iluanaaruteqarnissamut tunngasuvoq, tassa EU aalisagartassanik akiliisillugu Kalaallit Nunaata pisassiissutinik tunisarpaa. Kalaallit Nunaat ukiumut 120 million kr.-it missaannik pissarsisarpoq. Taakku saniatigut nalunaaruteqarneq pillugu isumaqatigiissummit takuneqarsinnaavoq, EU naammaginatsumik aalisarneq pillugu isumaqatigiissummik neqeroorfigineqarsinnaatillugu Kalaallit Nunaanni aalisartut tunisassiaat niuerfimmi akitsuusersornagit eqqunneqarsinnaassasut. Taamatut akitsuusersuinnginneq 1985-imili Kalaallit Nunaata aalisakkanik avammut nioqquteqarneranut iluaqutaasimavoq. Ukiuni kingullerni akitsuuteqartitsinnginnerup nalinga appariarsimavoq. Apparneranut pingaartumik pissutaapput, EU-p WTO-mut pisussaaffii, minnerunngitsumillu Kalaallit Nunaata unammillertaanik illugiinnut iluaqutaasumik isumaqatigiissuteqartarneq, taamaalilluni akitsuuteqanngitsumik Kalaallit Nunaata eqqussisinnaaneranut immikkut iluaqutaasup nalinga naleerukkiartorsimavoq. Aalisarneq pillugu isumaqatigiissutip/isumaqatigiissummut tapiliussap nutaap isumaqatiginninniutigeqqinnerani tamatuma naleerukkiartornera Kalaallit Nunaannit immikkut eqqumaffigineqartariaqarpoq. Nunat allameersut raajartaasa Kalaallit Nunaannit avammut niuerutigineqarsinnaaneranut pillugu Kalaallit Nunaat EU peqatigalugu ullumikkut aaqqissuussaqarpoq, taakkulu EU-mi niuerfinnut akitsuusersorneqaratik eqqunneqarsinnaapput. Taamatut aaqqissuussinermi piumasarineqarpoq, Kalaallit Nunaata inuussutissarsiutigalugu avammut niuernermi annertunerusumik kaaviiartaqarnerunissaanut tamanna iluaqutaassappat, inuussutissarsiortut aaqqissuussinermik atuinissaat. OLT-mi aaqqissuussineq nutaap atuutsinneqalerpat, immikkut aaqqissuussineq manna atorunnaassaaq.

Aalisarneq pillugu isumaqatigiissut EU Kommissioni suleqatigeqqissaarlugu Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfimmit aamma Bruxellesimi Aallartitaqarfimmit suliarineqarlunilu malinnaavigineqarpoq. Nungusaataannngitsumik aalisarnissap qulakkeernissaa siunertaralugu Pinngortitaleriffik biologitigut siunnersuisarpoq.

Aalisarneq –/ Suleqatigiinnissaq pillugu isumaqatigiissummut atatillugu Nunanut Allanut Pisortaqarfiup suliaa tassaavoq, pingaarnertigut Suleqatigiinnissaq pillugu isumaqatigiissutip kiisalu aalisarneq pillugu isumaqatigiissutip akornanni ataqatigiittoqarnissaanik qulakkeerinissaq. Kalaallit Nunaata EU-mik isumaqatigiissutaanut tunngatillugu Kalaallit Nunaannik isumaqatigiissuteqarneq pillugu EU tamakkiisumik isiginninnissaa pingaaruteqarpoq.

6.4 Kalaallit tunisassiaannik EU-p iluani niuerfinnut eqqussisinnaanermi anguniakkat ilai

OLT-mik aaqqissuussisoqarneratigut EU-p iluani niuerfinnut Kalaallit Nunaat akitsuusersorneqanngitsumik eqqussisinnaavoq. Aaqqissuussinerup taassuma OLT-mi nunat EU-mi naalagaaffinnut ilaasortat naligiissippai, taamaattumik akitsuusersuineq tamanna pillugu kommissionip nunanik ilaannik isumaqatigiissuteqarsimanagera iluanaaruteqarnerpaasutut Kommissionimit allaaserineqarpoq. OLT-mi nunanut tamanut atuuttoq tassaavoq, tunisassiat EU-mut nioqqutigisinnaasat akitsuusersorneqaratillu akileraaruserneqartussaannnginnerat. Nioqqutissat EU-mit OLT-mi nunanukartinneqartut OLT-mi nunanit akitsuusersorneqarsinnaaneranut aaqqissuussinermi akornuserneqanngilaq. Aaqqissuussineq tamanna Kalaallit Nunaannut pitsaasumik periarfissiillunilu iluaqutaasimavoq, tassa nioqqutissanit EU-mit eqqussorneqartunit nunatta karsia 1985-imili akitsuutitigut akileraarutitigullu annertuunik insertitaqarsimavoq. OLT-mi aaqqissuussineq 2013-imi nutarterneqassaaq. Akitsuuteqartitsinnginnerup kimeerukkiartornera pillugu ajornartorsiut EU OLT-mi ukiumoortumik ataatsimeersuarnermi oqallisigineqartarpoq. Nunani allaneersut assigusumik atugassaqartinneqarlutik unammillertut, OLT-p nioqqutissaataasa

niuerfinnut eqqunneqarsinnaanerit ingiartarpaat, tassa unammillertit tunisassiornikkut annertuumik ingerlatsisinnaanerit OLT-ip avammut niuerneranut assersuunneqarsinnaanginnami.

- Puisinit tunisassianik eqqussinissamat inerteqquteqarneq aamma Inuit ilaatinneqannginneri

Namminersorlutik Oqartussat iliuusissaat Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalackersuisoqarfiup, Nunanut Allanut Pisortaqarfiup kiisalu Nunanut Allanut Ministeriaqarfiup akornanni suleqatigiilluarnikkut aaqqissuunneqarpoq.

Iliuusissami kalaallit puisit amianit tunisassiaasa tamakkiisumik inerteqqutigineqarnissaat pinngitsoortinniarneqarsimavoq, tamatumalu nassataanik 2009-mi maaji qaammat Europaparlament siunnersuutip ulloq 20. august 2010-mit atuutilernissaa taperserlugu taasivoq. Namminersorlutik Oqartussat kissaatigisaattut Inuit ilaatinneqannginnissaat akuersissutigineqarpoq.

Puisit amii pillugit peqqussummi killilersuinerup atulersinnissaanut piareersaanermi Namminersorlutik Oqartussat toqqaannartumik peqataatinneqarsimanngillat. Taamatut ilusilersuinissaq Kommissionip piginnaatitaaffigalugulu suliassaraa. Akerlianilli Namminersorlutik Oqartussat Nunanut Allanut Ministeriaqarfik suleqatigalugu killilersuinissamik Kommissionip sulinerani malinnaanissamat periarfissaqarsimapput, kalaallit puisit amiinik avammut nioqquteqarnerannut tunngatillugu paasissutissat tunuliaqutaannik pimoorussisumik ilanngussisarlutik. Tamanna kingullermik pivoq, Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalackersuisoqarfiup aamma Bruxellesimi Aallartitaqarfiup 2010-mi februaari qaammat CITES-imi ataatsimiititaliap tusarniaatitsineranut aamma CITES-ip ulloq 14. april 2010-mi ataatsimiinneranut peqataaneranni.

Puisip sumit pisuunera pillugu uppersaasussamik tatiginartumik Kalaallit Nunaanni oqartussat toqqaassasut allannguinerup pisussaaffilerpaa. EU-mi niuerfinnut eqqussisinnaanermit tamanna piumasagaataavoq. Taamatut uppersaateqanngitsunik puisit amiinik eqqussuisoqassappat akitsuusersuinermit oqartussat ameq arsaarinnissutigisinnaavaat, akuerisaasumik uppersaammik saqqummiussisoqarnissaata tungaanut.

Piumasagaammik atuutsitsilernissaq piginnaasaqarnerlu Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalackersuisoqarfimmiippoq, taamaattumik Kalaallit Nunaata Aallartitaqarfia aamma Nunanut Allanut Ministeriaqarfik Naalackersuisoqarfik peqatigalugu suliniutinik ataqatigiissaarisuusarput. Inuit ilaatinneqannginnerat Kalaallit Nunaanut iluaqutaasumik iluaqutigineqarsinnaasariaqarpoq.

6.5 EU-mi suliassat pillugit suleqatigiinnerup iluani anguniakkat ilai

Europami nunat killeqarfii akimorlugit suliniutini suleqatigiinnissamat ilisimasanillu avitseqatigiinnissamat periarfissat pitsaanerulersinniarlugit inuussutissarsiutinik ineriartortitsinermit, ilinniartitaanerup, nutaaliornerup, avatangiisit, kulturip ilisimatusarnerullu iluanni nunarsuup ilaani suleqatigiinnerup nukittorsarnissaanut suliniutitigut tapersersuinerit arlallit EU-p pilersissimavai. Kalaallit Nunaat OLT-mi inissisimanermigut EU-mi suliniutinut arlalinnut peqataasinnaavoq, taamaattumillu kalaallit suliffeqarfii ilinniarsiutit EU-mi nunani ilaasortani suliffeqarfiit ilinniarsiutit assigalugit qinnuteqarsinnaallutik.

Kalaallit Nunaata sapinngisamik annertunerpaamik iluanaaruteqarnissaa Naalackersuisut sulissutigaat. Ilisimatusarnermut suliffeqarfinnullu ineriartortitsinermit, teknologiimik piginnaasanillu nuussinermut, nutaaliornermut, inuussutissarsiutinik ineriartortitsinermit attaveqarfinnullu pilersitsinermit aningaasatigut tapiissuteqartarneq aqutugalugu

iluanaaruteqartoqarpoq. Anguniagaq tassaavoq, Kalaallit Nunaanni suliniutinut peqataasinnaasunik pikkorissaaneq.

Kalaallit Nunaat aamma Northern Periphery Programmeme (NPP) peqataavoq, tassani ajornartorsiutit immikkoollarissut aallaavigineqartarput, soorlu Issittumi Atlantikullu Avannaani nunani immikkoortuni inukitsut atugaannut tunngasut. Nunanut Allanut Pisortaqarfik NPP-mi aqutsisoqatigiinnut ilaasortaavoq, aamma inuussutissarsiutitigut ineriartortitsinermik, nutaaliormik, assartuormik, takornariartitsinermik, ilisimatusarnermik ilinniartitaanermillu suliaqarnerup Kalaallit Nunaata iluaquteqarnissaa anguniarlugu aningaasat pingaarnersiorlugit suliniuteqarnermut peqataasarpoq.

6.6 Kimberley (KP) ingerlatsinermi anguniakkat ilai

KP tassaavoq, akerleriiffiusumik diamantinik niuernernerup unitsinneqarnissaa anguniarlugu naalagaaffiit, suliffissuit diamantilerisut kiisalu NGO-t akornanni nunani tamalaani suleqatigiiffik.

Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisortaqarfiup Nunanut Allanut Ministeriaqarfik aamma Bruxellesimi Kalaallit Nunaata Aallartitaqarfia peqatigalugit ingerlatsinermi tassani Kalaallit Nunaat qanoq peqataasinnaanersoq misissorsimavaa. Diamantinut suliarineqanngitsunut tunngatillugu suliniutit nakkutigineqassasut KP-mik ingerlatsinermik peqataasunut piumasqaatigineqarpoq. Siunissaq qaninneq isigalugu pilersaarut tassaavoq, Suleqatigiinnissaq pillugu isumaqatigiissummik tunngaveqarluni Kalaallit Nunaata nunap ilaasortaasup Danmarkip ilagisaatut EU-p ataatsimoortumik ataqatigiissaarinerani peqataasinnaanerata KP-mi ingerlatsisunit akuerineqarnissaa.

7. Nunani Avannarlerni suleqatigiinneq

Nunani Avannarlerni suleqatigiinnermi Kalaallit Nunaata peqataanera Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiivi aamma Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivi pillugit Helsingforsimi isumaqatigiissutaasumik aallaaveqarpoq, isumaqatigiissut kingullermik 1993-imi nutarterneqarpoq. Kalaallit Nunaat 1984-imili peqataavoq. Suleqatigiinneq Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiivini aallaaveqarpoq, taanna tassanutavoq inatsisartutigit suleqatigiinneq, Inatsisartut ilaasortanik marlunnik toqqaasarput. Nunani Avannarlerni naalackersuisutigit suleqatigiinneq Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivisa ingerlappaat, tassani Savalimmiut Ålandilu assigalugit Kalaallit Nunaat oqaaseqarsinnaatitaalluni siunnersuuteqarsinnaatitaallunilu sulinermi peqataavoq. Aammattaaq Nunani Avannarlerni suleqatigiinneq pillugu immikkut iliuutsit innersuussutigineqarput.

Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivinut /ministerit suleqatigiinnerannut Naalackersuisut suleqateqarnerannut atatillugu Nunanut Allanut Pisortaqarfik allattoqarfiuvoq. Naalackersuisuni ilaasortat ataasiakkaat akisussaaffimminut atatillugu suliatigit ministerrådinut peqataasarput.

Inatsisartut matumani ataatsimiinneranni Nunani Avannarlerni suleqatigiinnermi iliuusissat nutarterneqarnerat Naalackersuisunit saqqummiunneqassaaq, taamaalilluni Nunani Avannarlerni nunat immikkoortuini naalackersuinikkut suleqatigiinnerup, Naalackersuisut nunanut allanut tunngasutigit naalackersuinikkut iliuusissaannut tamarmiusumut ilaatinneqarnissaa qulakkeerneqassaaq. Iliuusissamut tunngasortaa nassuiaammik malitseqartinneqassaaq, tassa Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiivi ukiumi kingullermi ataatsimiinnerata kingorna sulineq nassuiarneqassaaq.

Nunat Avannarliit Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiinni suleqatigiinnerat pingaaruteqarpoq, tassa nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsilluni sulinnermut nalinginnaasumut tapersersuisunik Naalakkersuisut tassani toqqaannartumik peqataanermikkut inerniliisinnaagamik. Tamanna Issittoq pillugu naalakkersuinikkut ingerlatsinermi tigussaasumik takuneqarsinnaavoq, tamannalu Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiinni suleqatigiinnermut aalajangersimasumik maannakkut ilaalersimavoq. Taamatut ingerlatsinerup Issittumi Siunnersuisoqatigiinni naalakkersuinikkut ingerlatsinermi suliniutit taperserpai, tamatumalu kingunerisimallugu iliuusissat aalajangersimasut arlallit kalaallinit peqataaffigineqartut naammassineqarnerat.

Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiinni ilaatigut Canadami suleqatigiinnermut najoqqutassiai nutaat, ukioq manna Nunani Avannarlerni Siunnersuisoqatigiinni saqqummiunneqartussat aamma suliniutaapput, najoqqutassiat kimmut sanilitsinnut qaninnernut tunngatillugu naalakkersuinikkut ingerlatsinerput tapersersinnaavaat.

Tamatuma Kalaallit Nunaannut periarfissiinera erseqqissarniarlugu, nunani tamalaani suleqatigiinnerput pillugu paasissutissiisarnerup nukittorsarneqarnissaa pillugu Naalakkersuisut anguniagaqarput. Tamanna pingaartumik Nunani Avannarlerni suleqatigiinnermut atuuppoq, suliniutinut aalajangersimasunut il.il. inuiaqatigiit peqataasinnaanerat periarfissaavoq.

8. Naalagaaffiit Peqatigiit

NP-ip sulinera Naalakkersuisut ingerlaavartumik malinnaaffigivaat aamma NP-ip isumaqatigiissutaasa nalunaarutaasalu Kalaallit Nunaannit malinneqarnissaat ilungersuutigivaat. Taamaalilluni Kalaallit Nunaat Danmarkip aallartitaanut suleqataalluni NP-ip Ataatsimeersuartarnerinut peqataasarpog, aamma oqartussaaffinni assigiingitsuni, tassunga ilanngullugu Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiinni taakkulu ataanni akisussaaffeqarfinni, kiisalu nunat tamalaat isumaqatigiissutaannik naalagaaffiit malinninersut pillugu piffissalersukkamik misissuisarnernut atatillugu, nakkutilliisuutitatur komiténí ataatsimeeqataasarluni.

Nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa atugaasalu siuarsarnissaannut nunat tamalaat suleqatigiinneranni Naalakkersuisut pimoorussillutik suleqataapput. Sulineq qallunaat naalakkersuisui aamma ICC suleqatigeqqissaarlugit ingerlanneqarpoq.

8.1 NP-imi inuit pisinnaatitaaffii pillugit sulinermi anguniakkat ilai

Inuit pisinnaatitaaffii pillugit apeqqut siusinnerusukkut Namminersornerullutik Oqartussani maannakkullu Namminersorlutik Oqartussani pingaaruteqartumik inissisimavoq. Taamaalilluni inuit pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissutini annertuuni tamani NP-ip nakkutilliisuinut nalunaarusiortoqartarpoq, soorlu aamma Kalaallit Nunaanni inuit pisinnaatitaaffiisa inissisimanerannut tunngassuteqartunik ingerlaavartumik misissuinernut Naalakkersuisut peqataasartut.

Naalakkersuisut 2009-mi juuni qaammat sulileramilli, inatsisitigut suliniutinik suliaqarnitsinni, inuit pisinnaatitaaffiisa tunngavii tamatigut peqataatinneqartarnissaasa qulakkeerneqarnissaat siunnerfeqartumik sulissutigisimavaat. Peqatigisaanik inatsisissanik piareersaanermi inuiaqatigiit suli annertunerusumik akuutinneqarnissaat Naalakkersuisunit qitiutinneqarluni sammineqarpoq, taamatullu sulineq inuiaqatigiinnut kalaallinut tulluarsarlugu aqqissuunneqarpoq.

NP-ip Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiivisa ataanni Nunarsuaq tamakkerlugu Piffissakkaartumik Nalilersuinermi (Universal Periodic Review, UPR) Naalagaaffeqatigiit misissorneqarnerannut atatillugu Kalaallit Nunaanni inuit pisinnaatitaaffiisa inissisimanerat pillugu tamanut tusarniaanissaq Naalakkersuisut eqqortuusorivaat, soorlu Danmarkimi Savalimmiunilu aamma taamaaliortoqarsimasoq.

8.2 NP-imut nunallu inoqqaavinut tunngatillugu anguniakkat ilai

Kalaallit Nunaa Namminersornerulernermik aamma Namminersornermik Danmark peqatigalugu aaqqissuussinermigut, nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiinum tunngatillugu nunanut allanut maligassiuusimavoq. Nunanut Allanut Ministeriaqarfik ICC-lu suleqatigalugit Nunanut Allanut Pisortaarfik, Naalakkersuisut sinnerlugit, Nunat Inoqqaavinut tunngasutigut NP-p ataavartumik Isummersoqatigiiffianik (UNPFII) pilersitsinermut peqataasimavoq, taanna qaffasissumik suleqatigiiffiuvoq annertuumik piginnaatitaaffeqartoq, tassani ilaatigut aningaasarsiorneq, inooqataanikkut ineriartorneq, avatangiisit pillugit apeqqutit, ilinniartitaaneq, peqqissuseq aamma inuit pisinnaatitaaffii ilanngullugit suliarineqartarput. UNPFII New Yorkimiittumi NP-ip Qullersaqarfiani allattoqarfeqarpoq.

NP-ip Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiivisa (HRC) pilersinneqarnerannut atatillugu Siunnersuisoqatigiinnut siunnersuisarnissaq qulakkeerniarlugu, nunat inoqqaavinik immikkut ilisimasallit Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffiinum tunngatillugu Immikkut Iisimasaqartut pilersinneqarnissaat Kalaallit Nunaata Danmarkillu peqataaffigivaat. Ataatsimiinnerni peqataasarnikkut aamma nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa, NP-ip Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiivinit tunngaveqartut pilersinneqarnissaannut tunngatillugu ingerlaavartumik misissuisarnissanut siunnersuuteqartarlutik Naalakkersuisut suleqatigiinnermik taassuminnga tapersersuipput.

Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit NP-ip Ataatsimeersuartuisa Nalunaarusiaat 2007-mi septembarip 13-iani akuersissutigineqarpoq. Nalunaarutip atulersinneqarnera Nunarsuarmi Nunat Inoqqaavi pillugit NP-ip Nunani Tamalaani ukiunik qulinngortorsiortitsineranik suliaqarnermut pingaaruteqarpoq, nalunaarut NP-ip suliaqarfiinum tamanut saqqummiunneqarpoq. USA-p Præsidentiaata Obamap 2010-mi decembari qaammat nalunaarummik tapersersuineratigut, pimoorussinerusumik atulersinnissaanut ammaassisoqarpoq.

Nalunaarut inatsisitigut pituttorneqanngikkaluartoq, naalagaaffiit aamma nunat inoqqaavisa akornanni suleqatigiinnermut pingaarutilimmik isumassarsiorfiullunilu malittarisassaassasoq Naalakkersuisut nalilerpaat.

Kalaallinut atatillugu oqaatigineqarsinnaavoq, namminersulerneq pillugu ingerlatsineq imminermini Nalunaarummi aalajangersakkanik pisinnaatitaaffinnillu atulersitsinermut assersuutaasoq, takkunani pingaarnersaallutik nammineq aalajangersinnaanermut pisinnaatitaaffeqarneq, nunap isumalluutaanik atuinissamut pisinnaatitaaffeqarneq, nammineq ineriartornissamut inuiaat inuillu ataasiakkaat sunnuteqarnissamut akisussaassuseqarnissamullu pisinnaatitaaffeqarnerat.

Nunat inoqqaavisa nunarsuarmiunit akuerineqarnissaannik taakkulu pisinnaatitaaffiisa atuutsinneqalernissaannik qulakkeeriniarnerup ajutoorneranut ilaatigut Aningaasarsiornikkut ajornartorneq pissutaaqataasoq Naalakkersuisut eqqumaffigivaat. Taamaattumik taamatut ingerlanerup illuatungilernissaa Naalakkersuisut pingaartippaat, assersuutigalugulu december 2010-mi Mexicomi nunarsuarmi siuttut COP16-imi sila pillugu ataatsimiinnerannut atatillugu, nunat

inoqqaavisa sila pillugu sulinermut ilaatittuarneqarnissaat tusartissimmallugu, tamatumami inuit inuuginnarnissaat immikkut ittumik sunnertarmagu.

8.3 Anguniakkat

- Naalackersuisut danskit naalackersuisuinik suleqateqarlutik NP-ip nakkutilliisuiunut nalunaarusiortarnertik ingerlateqqinniarpaat, kiisalu NP-ip Inuit pisinnaatitaaffi pillugit isumaqatigiissutaasa Kalaallit Nunaanni atuutsinneqalernissaannut tunngatillugu misissueqataasarnissaq sulissutiginiarpaat.
- Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit siunnersuisoqatigiit ataanni UPR-mi Naalagaaffeqatigiit misissuiffigineqarnissaata tullinnguuttup piareersarneqarneranut atatillugu Kalaallit Nunaanni inuit pisinnaatitaaffiisa inissisimanerat pillugu Naalackersuisut tamanut tusarniaasimapput. Aammattaaq Naalagaaffeqatigiit UPR-mut nalunaarusiortarneranut Naalackersuisut peqataasarput, tamanna ukiut sisamakkuutaarlugit pisassasoq naatsorsuutigineqarpoq.
- Nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa qulakkeerneqarnissaannut suliniutit arlalippassuit Naalackersuisut tapersersugaraat, aamma NP-ip Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Nalunaarutaata Issittumi nunarsuarmilu atuutsinneqalernissaannut sulinertik ingerlatiinnarniarpaat.
- Nunani tamalaani ingerlatsinernut nunat inoqqaavisa peqataatinneqarnissaat pillugu Naalackersuisut sulinertik ingerlatiinnarniarpaat, tamannami nunat inoqqaavisa inuunermi atugarisaannut inuunnarnissaannullu pingaaruteqarmat.

9. Ineriartortitsineq pillugu naalackersuinikkut ingerlatsineq

Nunat inoqqaavinut tapiissuteqartarneq Danmarkip 1994-imili ineriartortitsinikkut suleqatiginnileraneri aallunneqarsimavoq, tassani danskit kalaallillu ataatsimoorlutik suliniuteqarnerisigut, Nunat Inoqqaavinut Tapiissutit pillugit iliuusissaq akuersissutigineqarpoq.

Iliuusissap atulersinnissaa ineriartortitsinermi aningaaniq tapiiffigineqarmat, nunat siuarsimasut nunat inoqqaavinut tapiissuteqartarnissaat, soorlu Issittumi nunanut amerlanernut, periarfissaasimangilaq.

Ineriartortitsineq pillugu naalackersuinikkut ingerlatsinissap nutaap, Piitsuunermiit Kiffaangissuseqarnermut –Kiffaangissuseqarnermiit Allangornermut taaguuteqartup, juuni 2010-mi Folketingimit akuerineqartup oqaasertalersorlugu suliamik Danmarkip aallartitsineranut atatillugu, Danmarkimi Ineriartortitsinermut ministerip aamma Naalackersuisut Siulittaasuata akunnerminni aalajangiuppaat, pingaarnertut iliuusissaq nutaaq eqqarsaatigalugu, nunat inoqqaavinut tapersersuiniarluni iliuusissaq misissorneqassasoq. Misissuineq taanna, ilaatigut avataanit siunnersortimik ikiorteqarluni ingerlanneqartoq, 2011-p upernaavani naammassineqarpoq.

Inertera tassaavoq, danskit ineriartortitsinikkut ingerlatsinerat nutaaq kiisalu nunarsuarmiut ineriartortitsinermik suleqatigiinnerannut ingerlatseriaatsimik allannguineq eqqarsaatigalugu nunat inoqqaavinut tapiissutit qanoq pitsaanerpaamik tigussaasumillu ingerlatiinnarneqarsinnaaneri pillugit sulinermut sammitillugu oqaaseqaat.

Ineriartortitsineq pillugu naalackersuinikkut ingerlatsineq nutaaq eqqarsaatigalugu, kikkut tamat

oqartussaaqataa nerat aamma sila pissusia pillugit kapitalini nunat inoqqaavi eqqaaneqarput. Nunarsuaq tamakkerlugu naalakkersuinikkut ingerlatsinermit allanngortitsinerit eqqarsaatigalugit ikiorsiinerit sunniuteqarnissaat pillugit Parisimi nalunaarut saneqqunneqarsinnaanngilaq, tassani piumasaaqataavoq, ineriartortitsinermit atatillugu ikiorsiisarnerit ataqatigiissaarneqartassasut aamma nunat ikiorsiissutinik pissarsisartut ikiorsiissutinik piginnittuullutillu nakkutiginnittuussasut. Tamatuma malitsigisaanik, nunat ineriartorfiusut namminneq pingaarnersiunerannut tapiissutit missingersuutitigut tapiissutit tunniunneqartalerput.

Tamatuma kingunerisaanik nunat inoqqaavinut tapiissutinik tunniussisarneq annertuumik unamminartoqalerpoq, pingaartumik nunani naalakkersuisut tapiissutinik pissarsisut namminneq pingaarnersiunerminni nunat inoqqaavinik ilaatitsinngitsuni. Aammattaaq nunat tamalaat suleqatigiiffiinit tunngatillugu tamanna atuuppoq, tassa suliniutinut nunat inoqqaavinut immikkut sammitinneqartunut tapiissutinik tunniussisoqarsinnaajunnaarpoq.

Tamatuma toqqaannartumik kingunerisaanik ILO-p, UNDP-ip (NP-ip ineriartortitsinermit suliniutaa) aamma OHCHR-ip (Inuit pisinnaatitaaffii pillugu NP-imi Højkommissærip Allaffia) 2010-mi UNIPP pilersippaat (UN – Indigenous Peoples' Partnership), aningaasaateqarfik arlalinnut aningaasaliissuteqarsinnaasoq. Siunertaq tassaavoq, nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa qulakkeerneqarnissaanik suliaqarnissamut, sunniuteqarluartumik oqaloqatigiinnermi ingerlariaatsinik, suleriaasissanik suleqatigiissutissanillu pilersitsinissaq anguniarlugu ingerlataqartut, pingaartumik naalakkersuisut, nunat inoqqaavi kattuffiillu akornanni piginnaasatigut ineriartortitsinissamut toqqaannartumik aningaasatigut tapiissuteqartarnissaq.

9.1 Ineriartortitsineq pillugu naalakkersuinikkut ingerlatsinerup iluani anguniakkat ilai

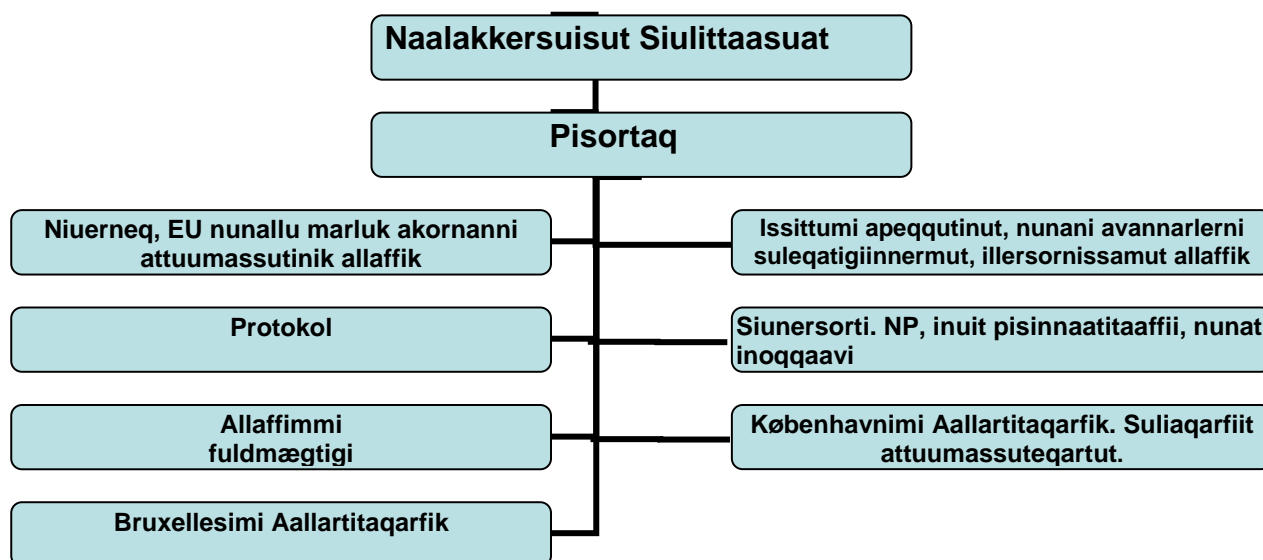
UNPFII-p (nunat inoqqaavinut tunngasutigut Isummersoqatigiiffik), aningaasaateqarfik arlalinnut tapiissuteqarsinnaasoq UNIPP peqatigalugu, nunat inoqqaavinut tunngatillugu siunertanut nunani tamalaani suleqatigiiffinni kisiartaallutik aningaasatigut toqqaannartumik ikiorsiissutinik pisartagaqarsinnaanerisa atorluarneqarnissaat pingaaruteqarpoq. Nunat inoqqaavisa, nunani Danmarkimik suleqateqanngitsuni, pisariaqartitaannut tapiissuteqarsinnaaneq UNIPP-imut tapiissuteqarnerup periarfissippaa.

Parisimi nalunaarutip atugassarititaasa iluanni ineriartortitsinermit suleqatigiinnermi nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffii inunerminnilu atugarisaat, nunanik pissarsisunik naalakkersuinikkut oqaloqatigiittarnermit aamma isumaqatiginninniartarnermit aalajangersimasumik immikkoortut ilaatinneqartassapput, kiisalu ikiorsiisarneq pillugu nunani tamalaani suleqatigiiffinnik oqaloqateqarnermi aamma taama pisoqartassasoq.

Issittumi nunani sanilitsinni, pingaartumik Ruslandip Issittortaani, nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffii inunerminnilu atugaat pillugit tapiissutaasartut maannakkut annikilliarortut pilerseqqinniarlugit, nunanut ineriartortunut tapiissutaasartut avataatigut aningaasanik nassaarnissaq Naalakkersuisut sulissutiginiarpaat.

Kiisalu Danmarkip aamma Kalaallit Nunaata atatitsiinnaratik, aammali nunani tamalaani ineriartortitsilluni suleqatigiinnermi nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa inunerminnilu atugaasa iluanni nukittorsaanissaat ilisimasaqarnermillu atuisarnissaa Kalaallit Nunaata sulissutiginiarpaat.

10. Nunanut Allanut Pisortaqarfiup iluani aaqqissugaaneq

Nunanut Allanut Pisortaqarfiimmi maannakkut aaqqissuussineq, 2009-mi atulersinneqartoq, iluatsissimasutut isigisariaqarpoq: Akuleriissilluni aaqqissuussineruvoq suliaasaqarfiit nunanilu piginnaasaqarfiit isiginiarneqarlutik. Nunanut, suleqatigiiffinnut suliatigullu sammisanut tunngatillugu immikkut ilisimasaqartunut ingerlatsivinnik pilersitsisoqarsimavoq. Allaffik marlunnik tunngaveqarpoq. Niuernikkut naalackersuinikkullu ingerlatsineq.

Nuummi Nunanut Allanut Pisortaqarfiimmi atorfiit quliupput:

Pisortaq ataaseq, allaffimmi pisortat marluk, tikeraartitsinermi/tikeraartoqarnermilu suliarinninnermut pisortaq ataaseq kiisalu Hans Egedep Illuani aqutsinissamut ikiorti ataaseq, siunnersortaaneq ataaseq, fuldmægtigit pingasut allaffimmilu fuldmægtigi ataaseq. Taakkununga ilaapput Bruxellesimi Aallartitaqarfik aamma isumalluutit Københavni Aallartitaqarfiimmut attuumassutillit.

Tikeraartitsinermi/tikeraartoqarnermilu suliaasat isumagineqartarnerat allaffiup ingerlatsineranut pingaaruteqartunut ilaapput. Ingerlatsinermi ilassinninnermut tikeraartoqarnermullu tunngatillugu ingerlatat arlalissuit isumagineqartarput. Kalaallit Nunaannut annertusiartuinnartumik soqutiginninneq taamatut ingerlatsinermut annertuunik piumasaaqateqarfiuvoq, tassanilu isumalluutit killeqarlutik. Siunissami ingerlatsinerup taassuma nukittorsarnissaa naatsorsuutigisariaqarpoq.

Kalaallit Nunaata nunani allani aallartitaqarnera pingaartutut isigineqarpoq. Københavni Aallartitaqarfik Kalaallit Nunaata aamma kalaallit Danmarkimiittut pisariaqartitaannut tunngatillugu immikkut inissisimavoq. Bruxellesimi Aallartitaqarfik Kalaallit Nunaata EU-mi soqutigisaanut tunngatillugu pingaaruteqarluinnarpoq.

Kalaallit Nunaata nunanit tamalaanit annertunerusumik isiginiarneqalernerani sinniisoqarnissamut pisariaqartitsinera annertusissaaq. Kalaallit Nunaata najuuttarnissaa Kalaallit Nunaatalu inissisimaneranik periarfissaanillu qanittumik malinnaasoqartarnissaa pingaaruteqarpoq. Nunat maannakkut siunissamilu Kalaallit Nunaannut annertuumik pingaaruteqartussat tassaassapput USA,

Canada, Tyskland, Tuluit Nunaat, Frankrig, Rusland aamma Japan: tassa naalackersuinikkut ingerlatsinermut tunngatillugu aamma niuernermik ingerlatsinermut tunngatillugu. Washingtonimi aallartitaqarnissamat isumalluutit sorliit piumasagaataassanersut ersarinnerusumik misissorneqarnerat Nunanut Allanut Pisortaqarfimmit maanna ingerlanneqarpoq, aamma Kalaallit Nunaannut tunngatillugu danskit aallartitaqarfiini pingaaruteqartuni kalaallit inuusuttut ilinniarnissaannut suliffimmillu misiliinissaannut aningaasaliissuteqarsinnaanermut periarfissat sulissutigineqarput. Tassunga atatillugu Tyskland, Tuluit Nunaat, Frankrig, Rusland, Canada, Kina aamma Japan nunaapput soqutiginaatillit. Kalaallit Nunaata Ottawami Canadamiittumi ukiuni sisamani (1998-imiit 2002-mut) aallartitaqarsimanera assersuutissaavoq.

Pissusissamisoorpoq Savalimmiunut Islandimullu imminut assersuussinnaaneq, Savalimmiut 50.000-ingajannik inoqarpoq, Københavnimi Bruxellesimilu sinniisoqarnerup saniatigut Islandimi Londonimilu soqutigisatigut allaffeqarpoq.

Island 318.000-inik innuttaqartoq nunarsuup immikkoortuini tamani nunat 21-t aallartitaqarfittut sinniisoqarfigai, taakkunanga pingaarnersaasut tassaagunarlutik USA, Japan, Kina, Canada, Belgien/Bruxelles, Rusland, Indien, Tuluit Nunaat kiisalu Skandinaviami nunat.

Nunani allani sinniisuutitat Kalaallit Nunaata soqutigisaanik saqqummiisarnissaasa aamma isumaginnittarnissaasa saniatigut, kalaallit inuusuttortaasa piginnaasatigut pisinnaasatigullu ineriartortinneqarnissaannut tunngaviussapput pingaaruteqarluinnartut. Piffissaq ungasinnerusoq isigalugu nunani tamalaani suliaasat pingaaruteqartut kalaallinit isumagineqarsinnaasariaqarput. Qallunaat naalagaaffiillu allat misilittagaat killeqartumik kalaallinit nuutsinneqarsinnaapput. Taamaattumik siunissami nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsisarnissamat Kalaallit Nunaata isumalluutaasa aningaasaliiffigineqartarnissaat pingaaruteqarpoq.